TİHK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI KURUMU

İSTANBUL GERİ GÖNDERME MERKEZİ RAPORU

6.11.2014

TİHK
TÜRKİYE İNSAN HAKLARI KURUMU

İSTANBUL GERİ GÖNDERME MERKEZİ RAPORU

6.11.2014

İSTANBUL GERİ GÖNDERME MERKEZİ RAPORU

RAPOR NO : 2014/04

İÇİNDEKİLER

I. İNCELEMENİN KONUSU **5**
II. İNCELEMEDE UYGULANAN YÖNTEM **7**
III. OLAYLAR VE OLGULAR **9**
A. MERKEZ YETKİLİLERİNDEN ALINAN BİLGİLER 9
B. MERKEZDE TUTULAN KİŞİLERDEN ALINAN BİLGİLER 10
C. YAPILAN GÖZLEM VE DEĞERLENDİRMELER 11
1. Merkezde Tutulanların Açık Havaya Çıkartılmaması 11
2. Merkezde Kapasitenin Çok Üstünde Kişinin Barınması 13
3. Mevcut Binanın Tamamının Tutulanlara Tahsis Edilmemesi 14
4. Bina Değiştirilinceye Kadar Ek Hizmet Binasına İhtiyaç Bulunması 14
5. Binada Hijyen ve Rutubet Sorunu 15
6. Yiyecek Temini 16
7. Tutulanların Koğuşlara Yerleştirilmesinde Belli Bir Sistem Uygulanmaması 16
8. Sağlık Hizmetlerinin Sunumu 17
9. Hukuki Yardım, Bilgilendirme ve Başvuru İmkânlarının Sunulması 19
10. Tercüme Hizmetleri 23
11. İletişim İmkânları 24
12. Engelli Bireylerin Şartları 24
13. Kadın Çalışan Sayısı 25
14. Yönetim Sistemi 25
IV. İLGİLİ ULUSAL VE ULUSLARARASI HUKUK **27**
V. GERİ GÖNDERME MERKEZLERİNE İLİŞKİN RAPOR ve KARARLAR **35**
A. AİHM'nin Geri Gönderme Merkezlerine İlişkin Kararlarından Örnekler 35
B. TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Raporu 40
C. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserinin Tespitleri 41
D. BM Göçmenlerin İnsan Hakları Özel Raportörünün Tespit ve Tavsiyeleri 41
VI. İNCELEME ve ZİYARET BULGULARININ İNSAN HAKLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ **43**
VII. ÇÖZÜM ÖNERİLERİ **45**
A. Bina Acilen Değiştirilmelidir 45
B. Bina Değiştirilinceye Kadar Ek Hizmet Binası Açılmalıdır 45
Ç. Denetim Sağlanmalıdır 45
D. Engelliler İçin Özel Düzenleme Gerçekleştirilmelidir 45
E. Hijyen Sorunu Çözülmelidir 46
F. Sağlık Hizmetleri Yeniden Düzenlenmelidir 46
G. Merkezde Tutulanlara Bilgilendirme Yapılmalıdır 46
Ğ. İletişim İmkânları Sağlanmalıdır 47
H. Yönetim Yeniden Yapılandırılmalıdır 47
VIII – SONUÇ **48**

I. İNCELEMENİN KONUSU

1. Geri Gönderme Merkezleri (eski adıyla Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesi Misafirhaneleri), ülke sınırlarında yakalanan yasadışı göçmenlerin veya yasal olarak ülkede kalmaları sorunlu hale gelen yabancıların sınır dışı edilene kadar tutuldukları yerlerdir. Ülkeye düzensiz giriş, ülkede kalma ya da düzensiz çıkma girişimleri sırasında yakalanan kişiler, gözaltına alınmalarından itibaren, genellikle Türkiye'den ayrılmalarına ya da sınır dışı edilmelerine kadar İçişleri Bakanlığının idari kararı gereğince geri gönderme merkezlerinde tutulmaktadır.

2. İstanbul Geri Gönderme Merkezinde tutulanların açık havaya çıkarılmadığı ve insanca yaşam koşullarının sağlanmadığına ilişkin duyumlar üzerine konu, Türkiye İnsan Hakları Kurulunun gündemine alınmıştır.

3. İnsan Hakları Kurulunun 17.04.2014 tarihli toplantısında, ihlal iddiasının Kurul üye ve uzmanları tarafından 02.05.2014 tarihinde yerinde incelenmesine ve yapılacak ziyarete, mültecilerle ilgili çalışma yapan sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin de davet edilmesine karar verilmiştir.

4. İstanbul Geri Gönderme Merkezindeki insan hakları ihlallerine ilişkin sorunları tespit etmek, yetkililerle yapılan görüşmeler yoluyla şartların olabildiğince iyileşmesini sağlamak amacıyla yapılan ziyaret ve incelemeler sonucunda hazırlanan işbu raporda, Türkiye İnsan Hakları Kurumunun konuya ilişkin yasal ve idari çözüm önerileri, ilgili makamların ve kamuoyunun bilgisine sunulmuştur. Raporun yayımını takiben İstanbul Geri Gönderme Merkezine, işbu Raporda tespit edilen eksikliklerin giderilip giderilmediğinin takibi amacıyla periyodik ziyaretler yapılacaktır. Bu raporda sözü edilen ihlallerin giderilmemesi, ilgililerin hukuksal sorumluluğunu gündeme getirecektir.[1]

1 Türkiye İnsan Hakları Kurumu Kanunu'nun "Görevler ve yetkiler" başlıklı 4. maddesi şöyledir:

"**MADDE 4 –** (1) Kurum, insan haklarının korunmasına, geliştirilmesine ve ihlallerin önlenmesine yönelik çalışmalar yapmak; işkence ve kötü muamele ile mücadele etmek; şikâyet ve başvuruları incelemek ve bunların sonuçlarını takip etmek; sorunların çözüme kavuşturulması doğrultusunda girişimlerde bulunmak; bu amaçla eğitim faaliyetlerini yürütmek; insan hakları alanındaki gelişmeleri izlemek ve değerlendirmek amacıyla araştırma ve incelemeler yapmakla görevli ve yetkilidir.

(2) Kurum, bu Kanun ve diğer mevzuatla Kuruma verilen inceleme, araştırma, ziyaret ve başvuruları inceleme görevi esnasında bir suçun işlendiğini öğrenmesi hâlinde, genel hükümlere göre işlem yapılabilmesi için gerekli gördüğünde ihbar veya şikâyette bulunabilir."

II. İNCELEMEDE UYGULANAN YÖNTEM

5. İnceleme ziyareti öncesinde, öne çıkan sorunları tespit etmek ve ilgililere sorulacak soruları hazırlamak amacıyla, İstanbul Geri Gönderme Merkezi ile ilgili daha önce hazırlanmış olan raporlar ve verilmiş olan kararlar incelenmiştir. Bu kapsamda, Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'nun 2012 tarihli Edirne, İstanbul ve Kırklareli İllerinde Bulunan Geri Gönderme Merkezleri Hakkında İnceleme Raporu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) İstanbul Geri Gönderme Merkezinde tutulan bir başvurucuya ilişkin Asalya / Türkiye ve diğer kararları ve İstanbul İl İnsan Hakları Kurulu üyesi Av. Kaya KARTAL ve MAZLUMDER mültecilerden sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Av. Halim YILMAZ ile Uluslararası Mülteci Hakları Derneği Genel Sekreteri Av. Aybüke EKİCİ'nin ön raporları değerlendirilmiştir.

6. Yapılan ön çalışmada Merkeze ilişkin bazı konuların uzmanlık ve teknik bilgi gerektirdiği görülerek, oluşturulan heyete, Sakatlar Derneği Başkanının, İstanbul Tabip Odasından bir temsilcinin ve mülteci hukuku alanında çalışmaları bulunan akademisyen Yrd. Doç. Dr. Lami Bertan TOKUZLU ile daha sonra Merkezin şartlarında düzelme olup olmadığının takip edilebilmesi için, İstanbul İl İnsan Hakları Kurulundan bir üyenin dâhil edilmesi uygun görülmüştür.

7. 02.05.2014 tarihinde Kurul üyeleri Fatma BENLİ, Levent KORKUT ve Nihat BULUT ile Kurum uzmanı Selahattin BATUR ve Uluslararası Af Örgütü Mülteci Koordinatörü Volkan GÖRENDAĞ, Bilgi Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Lami Bertan TOKUZLU, Uluslararası Mülteci Hakları Derneği temsilcisi Aybüke EKİCİ, Hukukçular Derneği ve İstanbul İl İnsan Hakları Kurulu Üyesi Cüneyt TORAMAN, Helsinki Yurttaşlar Derneği Mülteci Ofisi'nde görevli Av. Sinem Uludağ ve Ceren Öztürk, Türkiye Sakatlar Derneği Başkanı Turan HANÇERLİ, İstanbul Tabip Odası İnsan Hakları Komisyonu Üyesi Dr. F. Deniz MARDİN ile birlikte İstanbul Geri Gönderme Merkezi ziyaret edilmiştir.

8. İstanbul Geri Gönderme Merkezinde, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü yetkilisi Hasan Basri KARAKUŞ ve Merkez Müdürü Nadi YAMAN ile görüşülmüştür. Merkezin genel şartları ve hizmetleri hakkında bilgi alınmış ve merkez üniteleri gezilmiştir. Tecrit odaları görülmüş ve merkezde bulunan erkek ve kadın koğuşları incelenmiştir. Ayrıca merkezde tutulanlarla yalnız görüşmeler yapılmıştır.

9. İnceleme sonrasında, ziyaretle ilgili yazılı rapor sunan Yrd. Doç. Dr. Lami Bertan TOKUZLU' nun "Kumkapı Geri Gönderme Merkezi Ziyareti Denetim Raporu", Dr. F. Deniz MARDİN'in, "İstanbul Geri Gönderme Merkezi Ziyareti" ve Helsinki Yurttaşlar Derneği'nin "Geri Gönderme Merkezi ile ilgili Gözlem ve Önerileri" alınmıştır.

10. Bu çerçevede hazırlanan rapor taslağı, ziyarete katılan sivil toplum kuruluşları ve akademisyenlere gönderilmiş, görüş ve önerileri alınarak raporda değerlendirilmiştir.

11. Türkiye İnsan Hakları Kurumu tarafından hazırlanan "İstanbul Geri Gönderme Merkezi Raporu" başlıklı işbu rapor, İnsan Hakları Kurulu'nun 06 Kasım 2014 tarihli, 2014/29 sayılı toplantısında görüşülerek kabul edilmiştir.

III. OLAYLAR VE OLGULAR

12. İnsan Hakları Kurulu üyeleri, Kurum uzmanları ve sivil toplum kuruluşları temsilcileriyle, Fatih ilçesi Kumkapı semtinde bulunan İstanbul Geri Gönderme Merkezine 02.05.2014 tarihinde yapılan inceleme ziyaretinde, özetle aşağıdaki bilgiler alınmış, gözlem ve değerlendirmeler yapılmıştır.

A. MERKEZ YETKİLİLERİNDEN ALINAN BİLGİLER

13. İstanbul Geri Gönderme Merkezinde (Bundan sonra "Merkez" olarak anılacaktır), 02.05.2014 tarihi itibarıyla 350 kişi kalmaktadır. 28.04.2014 tarihinde, merkezde tutulan kişi sayısı 228 erkek, 149 kadın ve 7 çocuk olmak üzere toplam 384'tür.

- Merkezde çalışan görevli sayısı 70 olup, 4 tanesi kadındır.
- 70 çalışanın 59 tanesi emniyet mensubudur. Ayrıca 5 psikolog, 2 sosyolog, 3 veri hazırlama kontrol işletmeni ve 1 memur bulunmaktadır.
- Merkeze günde ortalama 30-40 kişi gelmekte, aynı miktarda kişi de çıkmaktadır.
- Merkezde, duvarları süngerle kaplı bir tecrit odası bulunmaktadır. Tecrit odasına, bulaşıcı hastalığı olanlar ya da kendi aralarında kavga edenler alınmaktadır. Soru üzerine, kişilerin burada sürekli tutulmadığı, birkaç saat sonra sakinleşince koğuşlarına alındığı ifade edilmiştir.
- Yeni sistemin bazı konularda idareciye takdir yetkisi vermesiyle birlikte, örneğin hamile ya da seyahat etmesinde sakınca olan kişilerin adres bildirmek koşuluyla bırakılması mümkün olmuştur. Bu şekilde çıkan 30-40 kişi bulunmaktadır.
- Merkeze gelen kişi kendi gitmek istiyorsa ve bileti varsa 24 saat içinde gitmektedir. Prosedür tamamlanıp sınır dışı gerçekleştirilme aşamasına gelindiğinde, uçak biletleri için beklenmemektedir. Biletler bir iki gün içinde temin edilmektedir.
- Kişi ülkesine dönmek istemiyorsa ve başvuru yapmışsa iltica prosedürü ortalama 3-4 ay sürmektedir.
- Büyükşehir Belediyesine bağlı Sağlık A.Ş. tarafından iki ayda bir genel temizlik yapılmaktadır. Koğuş temizliği alıkonanlarca yapılmaktadır.
- Merkezin bulunduğu ilçenin (Fatih) belediyesi, herhangi bir ihtiyaca karşılık vermemiştir.
- 2014 Şubat ayında Merkezde tutulan bir Nijeryalı ölmüştür. 7 ay önce de yine HİV ve verem kaynaklı ölüm vakası gerçekleşmiştir.

- Haftada bir perşembe günleri doktor gelmektedir. Hastaların ilaçları temin edilmektedir.
- Merkezde 08.00-17.00 saatleri arasında çalışan hemşire mevcuttur. Acil durumlarda 24 saat ambulans gelmektedir.
- Kişilere kendi hakları konusunda hukuki bilgi verilmektedir. Ücret mukabili hukuki yardım suiistimal edilebilecek bir konu olup, merkezde tutulanlar gözaltına alınmaya kendi dilekçeleriyle itiraz edebilmektedir.
- Yemek için günlük iaşe bedeli 9 TL olup, yemek, ihaleyi kazanan firma tarafından verilmektedir. Bu bedel İstanbul şartlarında yetersiz kalmaktadır. Öğlen ve akşam yemeğinde sıcak yemek verilmekte ve aylık kalori hesabı dikkate alınmaktadır.
- Kantin malzemelerinin dağıtıldığı araba, günde üç defa katlara çıkmaktadır.
- İçeride cep telefonu yasaktır ancak kantinde satılan telefon kartları ve katlarda bulunan ankesörlü telefonlarla haberleşme sağlanmaktadır.
- Havaların iyi olduğu mevsimlerde, saat 17.00'den sonra kişiler havalandırmaya çıkmaktadırlar, ancak kış mevsiminde hasta olmamaları için havalandırmaya çıkartılmamaktadırlar. Bahçe, emniyetten gelen kişiler ve giriş çıkış yapan araçları için kullanılmaktadır.

B. MERKEZDE TUTULAN KİŞİLERDEN ALINAN BİLGİLER

14. İdarenin kullandığı birimlerden demir kapılarla ayrılan mekânda, koğuşlar(üniteler) bulunmaktadır. Koğuş kapıları açıktır. Genel olarak koğuşların bulunduğu mekânın çok pis, bakımsız ve kalabalık olduğu, kadınların kendi çamaşırlarını ellerinde yıkadıkları, yataklarda nevresim ve yastık olmadığı gözlemlenmiştir. Koridor ve yemekhane olarak kullanılan büyük bir salon bulunmaktadır. Koridorda üç adet spor aleti mevcuttur. Merkezde tutulan kişilerle yapılan görüşmelerde;

- *Tahtakurusu ve böceğin çok olduğu,*
- *ilaçlama yapılmadığı,*
- *Eşleri de aynı Merkezde tutulanların aileleriyle her akşam görüşebildiği,*
- *12-18 yaşındaki çocukların yurtta kaldığı,*
- *Haftada 2 gün takı kursu olduğu,*
- *Kamerasız da olsa cep telefonuna hiçbir şekilde izin verilmediği,*
- *Ankesörlü telefonun yetmediği,*
- *Dışarıdan yemek girişine izin verilmediği,*

- Çocukları *için dahi dışarı çıkartılmadıkları,*
- *Ziyarete gelenler bir kişi dahi olsa aile soyadı tutmadığında görüştürülmediği,*
- *Merkezde doktor ya da hemşire görmedikleri,*
- *Acil durumlarda ambulans geldiği,*
- Çocukların *hastaneye gidişinde sorun olmadığı,*
- *Sürekli sıcak su olduğu,*
- Çamaşır *makinesi olmayıp çamaşırlarını elde yıkadıkları,*
- *Kantin olmakla birlikte, pahalı olduğu, örneğin 6 liralık kartın 10 liraya satıldığı,*

beyan edilmiştir.

C. YAPILAN GÖZLEM VE DEĞERLENDİRMELER

1. Merkezde Tutulanların Açık Havaya Çıkartılmaması

15. Merkezde ortalama kalış süresi, yetkililere göre, birkaç gün ile birkaç hafta arasında değişmektedir. İstanbul Geri Gönderme Merkeziyle sürekli çalışan sivil toplum kuruluşlarının tespitlerine göre, kalış süresi eskiye nazaran kısmen iyileşmiş ve nispeten kısalmış olsa da ortalama iki aydır. İnceleme ziyaretinde, 1,5 – 2 aya varan süreden beri tutulan kişilerle görüşülmüştür. Bununla birlikte, Merkezde altı ay ve bir yılı aşan sürelerle tutulan kişilerin de bulunduğu tespit edilmiştir.

16. Merkez Müdürü, yapılan görüşme sırasında, gözetim altındakilerin binanın bahçesinde hava alma imkânını hafta içinde saat 17.00'den sonra günde 45 dakika, hafta sonlarında ise günde 2-3 saat sağlamaya çalıştıklarını, kış aylarında ise soğuktan hastalanabilecekleri endişesiyle açık havaya çıkış izni vermediklerini, zaten gözetim altındakilerin de soğuk nedeniyle çıkmak istemediklerini ifade etmiştir. Ayrıca, Müdür, binada tutulanların güvenli bir şekilde hava alabilecekleri bir mekânın da bulunmadığını ifade etmiştir.

17. İnceleme esnasında görüşülenler ise, belirtilen şekilde hava alma imkânı verilmediğini beyan etmişlerdir. Ziyaret, Mayıs ayında gerçekleşmiştir. Kadın koğuşunda görüşülenler en son iki hafta önce bahçeye çıkartılmıştır. Üç ya da dört aydan beri Merkez'de olduğunu ancak bütün bu süre boyunca sadece iki defa dışarı çıktığını beyan eden ve bir yaşında bebeği bulunan kişiler bulunmaktadır**.**

18. Merkezde tutulanlar hakkında bir tutuklama veya mahkûmiyet kararı mevcut değildir. Merkezde özgürlüklerinden alıkonan kişilerin fiziki şartlar nedeniyle havalandırmaya çıkarılmaması, haklarında herhangi bir tutuklama kararı olmayan bu kişilerin tutuklu/hükümlü muamelesi gördüğünü göstermektedir. Özgürlüğü kısıtlanan (gözaltına alınan veya tutuklanmış) kişilerin günün

belli saatlerinde, açık (temiz) havaya çıkarılması ve yürüyüş yapabilmelerine olanak tanınması gerekmektedir. Bu itibarla, açık hava alma imkânının yaz ve kış olmak üzere yeterli derecede sağlanması en öncelikli konulardan birisi olarak öne çıkmaktadır.

19. Gözetim altında tutulanlara yeterli açık hava alma imkânının sağlanması bir insan hakları yükümlülüğüdür. Açık hava egzersizine erişim, her durumda, özgürlüğünden alıkonan kişilerin korunmasının sağlanmasının temel bir bileşenidir ve bu anlamda idarenin takdirine bırakılamaz. Avrupa Konseyi Avrupa İşkencenin veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesine(CPT) göre, tüm alıkonulanlar, ceza olarak hücreye mahkum olanlar dahi, hücrelerindeki maddi koşulların ne kadar iyi olduğundan bağımsız olarak, açık havada her gün en az bir saat egzersiz yapma hakkına sahiptir (bkz. CPT Standartları Doküman no. CPT/Inf/E (2002) 1Rev. 2013, § 48).

20. Bu durum, daha önce farklı raporlarda da ifade edilmiştir. CPT'nin 2011 tarihli raporunda, Kumkapı Geri Gönderme Merkezinde tutulanlara açık havada aktivite imkânı tanınmadığı ve bu durumun kabul edilemez olduğu(§47) bildirilmiştir. (CPT'nin Haziran ayında gerçekleştirdiği ziyareti sonrası, Türkiye yetkililerinin 23 Eylül 2009 tarihli mektuplarında İstanbul Kumkapı Geri Gönderme Merkezinde kalan yabancılara her gün ortalama bir saat açık havaya çıkma imkanının sunulduğu AİHM Yarashonen[2] kararında ifade edilmektedir.)

21. TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun 2012 tarihli raporuna göre de, "... havalandırmaya çıkarılması halinde kaçma şüphesi olacağından dolayı yasadışı göçmenlerin havalandırılma imkanı sunulmayan bir yerde barındırılması uygun görülmemiştir." Raporda, "personel yetersizliği nedeniyle haftanın sadece bir günü kısa süre"yle çıkarılmanın yetersiz olduğu, havalandırmaya çıkmanın yaşam hakkının bir uzantısı olduğu ve haftanın her günü diledikleri zaman yararlanmalarının sağlanması gerektiği" ifade edilmiştir[3]. Bu rapora karşı muhalefet şerhi yazan milletvekili Ertuğrul Kürkçü, durumu "...alıkonulan kişilerin havalandırmaya çıkarılmadıkları ve sürekli kilit altında tutuldukları durum, açık bir insan hakları ihlalini tasvir etmektedir." şeklinde ifade etmiştir.[4]

22. Nitekim Türkiye Hükümeti'ne karşı açılan Kurkaev/Türkiye, Charahili /Türkiye ve Tahrani ve diğerleri/Türkiye gibi bazı davalarda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bu imkânın yeterince sunulmamasını da Sözleşme'nin 3. maddesine göre aşağılayıcı muamele saymıştır. AİHM, Kurkaev/Türkiye kararında *"aşırı kalabalığın, uyuma konusundaki sıkıntıların, açık havaya çıkmasına izin verilmemesinin ve çok uzun süre boyunca bu koşullar altında tutulmasının AİHS'nin 3. maddesi kapsamındaki şiddet sınırını aştığını ve onur kırıcı muamele anlamına geldiğini"* beyan etmektedir.

23. Buna karşın Merkezde tutulanların bahçeye çıkartılmamalarının ana gerekçesi, yetkililerin *"bahçede araç çıkışı olduğu ve güvenlik sağlanamayacağı" ve "kış aylarında çıkartırlarsa hasta*

2 Başvuru No: 72710/11, Paragraf 47.

3 TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'nun 10 Ekim 2012 tarihli *"Edirne, Kırklareli ve İstanbul İllerinde Bulunan Geri Gönderme Merkezleri Hakkında İnceleme Raporu"*, s.19-20.

4 TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'nun 10 Ekim 2012 tarihli, *"Edirne, Kırklareli ve İstanbul İllerinde Bulunan Geri Gönderme Merkezleri Hakkında İnceleme Raporu"*na Komisyon Üyesi Ertuğrul Kürkçü tarafından yazılan muhalefet şerhi, s.1.

olacakları" iddiasıdır. Kışın dahi olsa, iki üç ay oldukça kalabalık ve rutubetli bir mekânda dışarı çıkmadan yaşamanın, gerçekte kişinin hastalıklara yakalanma riskini artırması muhtemeldir.

24. Merkez yetkilileri bahçeye çıkarılmama konusunda, bahçede güvenlik sorunu olmasını gerekçe göstermektedir. Bahçenin, merkeze gelen araçların giriş çıkışı ve araçların park etmesi için ayrıldığı, bu nedenle kişilerin bahçeye çıkartılmadığı, aksi durumda kaçışlar olabileceği ifade edilmektedir.

25. Merkezin bahçesi, duvarlarla çevrili kapalı bir alan şeklindedir. Araçların dışarı çıkartılarak bahçe kapısının kapanması durumunda, güvenlik sorunu olmayacaktır. Mesai saatleri içinde araç giriş çıkışı gerekse dahi, bahçeye çıkışın erkekler ve kadınlar için dönüşümlü olarak biri mesai öncesi, diğeri mesai sonrası olmak üzere, her gün sağlanması mümkündür. Kaldı ki, hafta sonları ve mesai saatleri dışında araç giriş çıkışı yoktur. Dolayısıyla personel azlığının, tutulan kişilerin her gün bahçeye çıkarılmasına bir engel oluşturduğu gerekçesi, geçerliliğini yitirmektedir.

26. Merkezin bulunduğu yer itibarıyla mesai saatleri içinde araçların durmasına izin verilmediği ve bu nedenle de park yeri olarak bahçeye ihtiyaç duyulduğu dile getirilmiştir. Bahçe oldukça büyük olup yüksek duvarlarla çevrili olduğundan, söz konusu sorunu bahçeyi tel örgüyle ikiye ayırarak çözmek mümkündür.

27. Fiziki yetersizlikleri olan bu bina kullanılmaya devam ettiği müddetçe, hâlihazırda otopark olarak kullanılan geniş bahçede, havalandırma amacıyla bir bölüm yapılması ve buraya kış aylarında kullanıma elverişli açılır/kapanır bir tente ve ısıtıcıların konulması gibi gözetim altındakilerin buraya güvenli şekilde erişimini sağlayacak ve bahçenin güvenliğini arttıracak tedbirlerin alınması da mümkündür.

28. Halihazırda çalışan kişi sayısı az olmakla birlikte, ek görevli tahsis edilinceye kadar, gün içinde süreli olarak kadın ve erkeklerin açık havaya çıkmasının sağlanması için binanın merdivenlerinin bulunduğu tarafa asansör yapılması yoluna da gidilebilir. Bina asansörü için yapılacak tadilat, taşıyıcı sistemleri etkilemeyen basit onarımla yapılabilen tadilatlardan olup, ne şekilde yapılacağı hususunda "KUDEB" ve "Anıtlar Kurulu"ndan bilgi alınabilir. Bahçenin tel örgüyle bölünmesi için ise, zaten herhangi bir izne ihtiyaç bulunmamaktadır.

2. Merkezde Kapasitenin Çok Üstünde Kişinin Barınması

29. İstanbul Geri Gönderme Merkezinin normal kapasitesi, 200 erkek, 100 kadın olmak üzere toplam 300 kişidir. Merkezde, incelemenin yapıldığı haftanın ilk günü, 384 kişinin kaldığı tespit edilmiştir. Sivil toplum kuruluşları da, genel olarak 400 ile 500 arasında kişinin tutulduğunu beyan etmişlerdir.

30. 64 metrekarelik bir alanda 40 kişi kalmaktadır. Koğuşlarda yapılan incelemede, ranzaların bitişik nizam şeklinde dizildiği ve mekânın tahammül sınırlarını zorlayacak derece kalabalık olduğu görülmüştür. Ranzalarda yer kalmaması nedeniyle, bazı kişilerin yere battaniye sererek yattığı görülmüştür.

31. Koğuş ve ranza sayısı dikkate alındığında, Merkez, mevcut odaları açısından, 300 kişilik toplam kapasiteye de sahip değildir. Bu sayı tespitinde, muhtemelen idarenin kullandığı odalar da dikkate alınarak hesaba katılmıştır. İstanbul Geri Gönderme Merkezinin toplam kapasitesinin maksimum 300 kişi olduğu ve bu şekilde uygulandığı kabul edilse bile, mevcut haliyle bu bina, CPT standartlarını karşılamamaktadır.[5]

3. Mevcut Binanın Tamamının Tutulanlara Tahsis Edilmemesi

32. Merkezdeki pek çok odanın, idari işler için tahsis edildiği ve koridoru tamamen kapatan demir kapılar vasıtasıyla koğuşlardan ayrıldığı gözlemlenmiştir. Merkezde idareye tahsis edilen yerlerin temiz, bakımlı ve düzenli olduğu, buna karşılık, tutulan kişilere tahsis edilen yerlerin ise aşırı kalabalık ve kirli olduğu tespit edilmiştir.

33. İdareye tahsis edilen ve tutulanların erişim imkânı olmayan bazı yerlerin, merkezde tutulanların kullanımına açılması mümkündür. Örneğin bazı koğuşlar aşırı kalabalık olup, yatak konulacak yer bulunmamaktadır. Ancak aynı katta demir kapının diğer tarafında, en azından bebek ve çocuklara tahsis edilebilecek hobi odası mevcuttur ve alınan bilgilere göre, sadece kurs esnasında kullanılan bu odadan haftada 2 gün, 6-7 kişi yararlanmaktadır. Halbuki Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik'in 14. maddesi "Merkezlerde verilecek hizmetler"i düzenlemektedir. 14/d maddesinde "Merkezlerde verilecek hizmetler" arasında *"Özel ihtiyaç sahiplerine uygun alanların tahsis edilmesi"* özel olarak düzenlenmektedir.

34. Yerleşim birimlerinin planlamasında değişiklik yapılması, yeni binaya geçinceye kadar şartların biraz olsun iyileşmesine imkân tanıyacaktır.

4. Bina Değiştirilinceye Kadar Ek Hizmet Binasına İhtiyaç Bulunması

35. Merkez çok fazla işlev ifade etmektedir. Binanın önemli bir bölümü idari işlemler için ayrılmıştır.

36. Bu nedenle, Merkezde tutulan yabancılar, sürekli giriş çıkışların olduğu Merkezde, yeterli çalışan olmadığı gerekçesiyle bir nevi demir parmaklıklar arkasında bırakılmaktadır.

37. Merkezde sınır dışı edilene kadar bekleyenler ile iltica talebinde bulunduğu için uzun süre kalanların aynı mekânda tutulması, koğuşların aşırı kalabalıklaşmasına yol açmaktadır. Oysa 6458

5 Geri Gönderme Merkezinde 300 kişilik kapasitede bile bir kişiye yaklaşık 3 m^2 alan düşmektedir. Bu sonuç CPT standartlarının yarısından daha azına denk gelmektedir. Kaldı ki, ortalama 400-500 kişi civarında kişi kalmaktadır. Dolayısıyla CPT tarafından öngörülen (her bir tutuklu veya hükümlü için asgari 7 m2'lik alan) standardının çok altında olduğu konusunda kuşku yoktur. *(CPT standartları, Bkz. CPT/Inf (92)3 §43 http://www.cpt.coe.int/turkish.htm)* Nitekim bu konu AİHM'nin Yarashonen Kararında değerlendirilmiş olup "Meclis raporunda tespit edilen 297 erkek tutulan olduğu dikkate alındığında, ayrılan yerin 2.27 m2 olup sadece bu durumun tek başına 3. maddenin ihlali niteliğinde olduğu" ifade edilmiştir. (Paragraf 8)

sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu uyarınca genel olarak iltica başvurusunda bulunanların geri gönderme merkezinde tutulma zorunluluğu bulunmamaktadır.[6]

38. Merkezdeki binanın tamamen misafir olan yabancılara ayrılması ve yakın bir mekânda, idari işlemlerin sağlanması için ek hizmet binası sağlanması, şartların düzelmesine imkân sağlayacaktır. Yine iltica başvurusunda bulunanlar için, ayrı bir barınma evi ayrılması, Merkezdeki kalabalığı azaltacaktır.

5. Binada Hijyen ve Rutubet Sorunu

39. Merkez yetkilileri iki ayda bir genel temizlik yapıldığını, günlük koğuş temizliğinin ise tutulanlarca gerçekleştirildiğini beyan etmiştir.

40. Geri Gönderme Merkezi çok eski bir bina olduğu için bina aşırı rutubetlidir. Binadaki aşırı rutubetten bebek mamasının konduğu çelik dolapta aşırı pas izleri gözlemlenmiştir.

41. Merkezde tutulan kişilerde böcek yaraları görülmüştür. Merkeze gelen kişilerin sirkülasyonu da, böcekle mücadeleyi zorlaştırmaktadır.

42. Erkek koğuşlarında yapılan inceleme sırasında ranzaların ayaklarının altına kesilmiş pet şişe-

---

6 **Başvuru sahiplerinin idari gözetimi**

"**MADDE 68** –

(1) Başvuru sahipleri, sadece uluslararası koruma başvurusunda bulunmalarından dolayı idari gözetim altına alınamaz.

(2) Başvuru sahiplerinin idari gözetim altına alınması istisnai bir işlemdir. Başvuru sahibi sadece aşağıdaki hâllerde idari gözetim altına alınabilir:

a) Kimlik veya vatandaşlık bilgilerinin doğruluğuyla ilgili ciddi şüphe varsa, bu bilgilerinin tespiti amacıyla,

b) Sınır kapılarında usulüne aykırı surette ülkeye girmekten alıkonulması amacıyla,

c) İdari gözetim altına alınmaması durumunda başvurusuna temel oluşturan unsurların belirlenemeyecek olması hâlinde,

ç) Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehlike oluşturması hâlinde.

(3) İdari gözetimin gerekip gerekmediği bireysel olarak değerlendirilir. İkinci fıkrada belirtilen hâllerde; idari gözetim altına alınmadan önce, 71 inci maddede belirtilen ikamet zorunluluğu ve bildirim yükümlülüğünün yeterli olup olmayacağı öncelikle değerlendirilir. Valilik, idari gözetim yerine başka usuller belirleyebilir. Bu tedbirler yeterli olmadığı takdirde, idari gözetim uygulanır.

(4) İdari gözetim kararı, idari gözetim altına alınma gerekçelerini ve gözetimin süresini içerecek şekilde idari gözetim altına alınan kişiye veya yasal temsilcisine ya da avukatına yazılı olarak tebliğ edilir. İdari gözetim altına alınan kişi bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa kararın sonucu ve itiraz usulleri hakkında kendisi veya yasal temsilcisi bilgilendirilir.

(5) Başvuru sahibinin idari gözetim süresi otuz günü geçemez. İdari gözetim altına alınan kişilerin işlemleri en kısa sürede tamamlanır. İdari gözetim, şartları ortadan kalktığı takdirde derhâl sonlandırılır.

(6) İdari gözetimin her aşamasında, kararı alan makam tarafından, idari gözetim sonlandırılarak, 71 inci maddede belirtilen yükümlülüklerin veya başka tedbirlerin yerine getirilmesi istenebilir.

(7) İdari gözetim altına alınan kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı, idari gözetime karşı sulh ceza hâkimine başvurabilir. Başvuru idari gözetimi durdurmaz. Dilekçenin idareye verilmesi hâlinde, dilekçe yetkili sulh ceza hâkimine derhâl ulaştırılır. Sulh ceza hâkimi incelemeyi beş gün içinde sonuçlandırır. Sulh ceza hâkiminin kararı kesindir. İdari gözetim altına alınan kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı, idari gözetim şartlarının ortadan kalktığı veya değiştiği iddiasıyla yeniden sulh ceza hâkimine başvurabilir.

(8) İkinci fıkra uyarınca idari gözetim altına alınan kişi, usul ve esasları yönetmelikle belirlenmek üzere ziyaretçi kabul edebilir. İdari gözetim altına alınan kişiye yasal temsilcisi, avukat, noter ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği görevlileriyle görüşme imkânı sağlanır."

lerin içinde su konularak yerleştirildiği görülmüştür. Merkez'de alıkonanlara sorulduğunda, bunun tahtakurularının ranzalara tırmanmasını engellemek üzere geliştirdikleri bir yöntem olduğu ifade edilmiştir.

43. Tuvaletlerde yapılan incelemede, tuvaletlerin son derece kirli olduğu görülmüştür. Kişi başına düşen tuvalet sayısının yetersiz olduğu ve beraberinde tuvalet kağıdı ve el havlularının yeterli sayıda bulundurulmamasına bağlı olarak hijyenik bir ortam sağlanamadığı gözlenmiştir.

44. Koğuşlarda ağır bir koku hâkimdir. Koğuşlarda sigara içmek serbest bırakıldığından, içerideki hava, sağlık açısından ciddi bir problem oluşturmaktadır. Bu şartlarda çocukların da bulunduğu barınma ortamının sağlıklı ve hijyenik olması imkansızdır. Her türlü hastalığın yayılmasına imkân veren koşulların düzeltilmesi için daha etkili bir temizlik sisteminin kurulması ve Merkezde sürekli olarak rutin bir ilaçlama yapılması gerekliliği tespit edilmiştir.

6. Yiyecek Temini

45. Kahvaltı dışında öğlen ve akşam sıcak yemek verildiği tespit edilmiştir. Yemek dışarıdan gelmektedir.

46. Yapılan incelemede, diyabet hastası ya da başka hastalığı olanlar veya annesinin refakatindeki çocuklar için ayrı yemek verilmediği, dışarıdan yemek girişine de izin verilmediği tespit edilmiştir. Hastalara (diyabet, sarılık vs.), hamilelere ve çocuklara göre yemek olmadığı, içerideyken 20 kilo kaybettiği iddiası ile başvurusu Anayasa Mahkemesinde bulunanların olduğu, çocukların ve çoğu kişinin sindirim bozuklukları yaşadığı iddia edilmiştir.

47. Ziyaret sırasında duvarda asılan fiyat listelerindeki fiyatların makul olduğu görülmüştür. Ancak gözetim altında tutulanlar, Merkezde gıda temini konusunda da sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Duvara yazılı olan listedeki fiyatın uygulanmadığı, ürünlerin dışarıya oranla pahalı olduğu iddia edilmiştir.

48. Bu noktada dışarıdan yemek alınmasına ilişkin kısıtlamaların tekrar değerlendirilmesi gerekmektedir. Kantin malzemelerinin Polis Derneği tarafından satılması menfaat çatışmasına yol açtığından, Merkezdeki gıda satışının ve temininin gözden geçirilmesine, bu işlemlerin yakından denetlenmesine ve iddialar doğru ise durumun düzeltilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

7. Tutulanların Koğuşlara Yerleştirilmesinde Belli Bir Sistem Uygulanmaması

49. Yetkililer, gün içinde sürekli giriş çıkışlar olduğu için, yeni gelenleri kendilerinin koğuşlara yerleştirmediklerini, kişinin boş olan yere kendisinin geçtiğini beyan etmiştir. Buna göre, merkezde tutulanlar, geldikleri ülkeye göre kendileri koğuşlara yerleşmektedirler. Bu durum, farklı sebeplerle merkezde olan ve değişik hastalık ve ihtiyaçlardaki kişilerin aynı koğuşta kalmasına yol açmaktadır. Özellikle yeni gelenlerin, tanıdıkları yoksa dışlanabildikleri veya yer yatağına mecbur kalabildikleri iddia edilmektedir.

50. 6458 sayılı yasanın 59/1. maddesinin (ç) fıkrası gereği, *"Kadınlar ve çocuklar öncelikle korunmalıdır.* Çocukların yüksek yararları gözetilir, aileler ve *refakatsiz çocuklar ayrı yerlerde barındırılır."* İnceleme tarihi itibariyle Merkezde dört bebek bulunduğu ifade edilmiştir. Buna karşın, Merkezde sigara içilmeyen bir koğuş yoktur. Sigara kantinde satılmaktadır ve yönetimde, bu kişilerin zaten engellenemeyeceği kanaati bulunduğundan sigaraya karşı önlem alma konusunda isteksizlik olduğu tespit edilmiştir. Bu noktada Merkezde, özellikle bebek ve çocuklar ile hastalar için uygun ortam sağlanması gerekmektedir.

8. Sağlık Hizmetlerinin Sunumu

51. Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik'in14. maddesi, "Merkezlerde verilecek hizmetler" arasında yabancı tarafından bedeli karşılanmayan acil ve temel sağlık hizmetlerini saymaktadır. Merkezde sağlıkla ilgili sorunları, merkeze giriş ve merkezde kalış şeklinde iki ayrı bölümde tespit etmek ve her ikisi için de ayrı çözüm önerileri üretmek mümkündür.

52. Merkez yetkilerince, sürekli hemşire olduğu, Haseki Hastanesi polikliniği ile çalıştıkları, perşembe günleri doktorun Merkezi ziyaret ettiği, ambulans gerektiğinde ise 5-6 dakika içinde temin edilebildiği belirtilmiştir. Ancak koğuşların ziyareti sırasında, hastaların ilaçlarına el konulduğu ve bunların saati geldikçe memurlar tarafından hastalara verildiği bilgisi verilmiştir. Merkezde ecza dolabı bulunduğu ve basit müdahalelerin burada yapılabileceği de ifade edilmiştir.

53. 6458 sayılı Yasanın 59/1. maddesi gereğince, yabancı tarafından bedeli karşılanamayan acil ve temel sağlık hizmetlerinin ücretsiz verilmesi gerekmektedir. Buna karşılık, Merkezde tutulanlar, hemşire ya da doktor görmediklerini, bazı rahatsızlıklarını belirtmelerine rağmen haftalarca muayene edilmediklerini, hastalanan kişilerin çok acil vaka olması halinde ambulans çağrılarak hastaneye götürüldüğünü beyan etmektedirler. Sivil toplum kuruluşlarının tanıklıkları da, bu iddiaları doğrulamaktadır.

54. Tutulanların açık havaya çıkarılmaması, rutubetli ve kapalı ortamda yoğun sigara dumanına maruz kalması, çeşitli hastalıklara neden olmaktadır. Merkezdeki pis ve rutubetli ortam nedeniyle, tutulan kişilerin, özellikle göğüs ve cilt hastalıklarına sıklıkla yakalandığı ifade edilmiştir. Nitekim AİHM' in 24 Haziran 2014 tarihli Yarashonen / Türkiye kararında, Merkez'de aylarca kalan ve serbest kaldığında verem tedavisi gören başvurucunun, Merkezdeki kötü koşullar nedeniyle verem (tüberküloz) hastalığına yakalandığı ve doktora veya hastaneye götürülmediği, şahsın serbest kaldığında kendi imkanlarıyla hastaneye yattığı anlaşılmaktadır. Bu tür hastalıklara yakalananlara gerekli tedavi yapılmadığı gibi, diğer şahıslara bulaşmaması için ayrı bir koğuşa alınması gibi tedbirlerin de alınmadığı dile getirilmiştir.

55. Merkezde ayrıca bulaşıcı hastalıkların başkalarına geçmesi sorunu mevcuttur. Merkezde tutulanlar, sağlık durumlarının tespitine yönelik olarak kendilerinden sadece kan alındığını, bunun dışında, verem vs. gibi bulaşıcı hastalıklara karşı veya diğer karşılaşılabilecek risklere karşı muayene edilmediklerini bildirmişlerdir.

56. Merkeze girişte yapılan kan tahlili ile aktif tüberkülozu olan kişilerin tespit edilmesine imkân yoktur. 30-40 kişilik koğuşlarda tutulan veremli bir hastanın bu hastalığı başkalarına geçirmesi muhtemeldir. Kapalı bir ortamda sıkışık olarak bulunmanın, bulaşıcı hastalıkların diğerlerine geçmesi riskini arttıracağı ve hızlandıracağı açıktır.

57. Girişte alınan kan tahlilinde hastalık çıktığında dahi, çok ağır bir hastalık değilse gerekli tedbirlerin alınmadığı iddia edilmiştir. Merkezde HIV virüsü taşıyan hastalar bulunmaktadır. Bu hastalık tecrit için gerekli değildir. Ancak hastalığın geçme koşulları hakkında, doğru bilgilendirme yapılması gerekmektedir.

58. Merkeze girişte alınan kanların tahlil sonuçlarının hasta mahremiyeti gözetilmeden herkes ile paylaşıldığı ve bu durumun merkezde tutulanlara karşı ve tutulanlar arasında ön yargılara ve kişilerin damgalanmasına neden olduğu ifade edilmiştir. Bir bireyin sağlık şartları hasta mahremiyeti ilkesi açısından sadece söz konusu durumun muhatabı kişi ile paylaşılabilir; kamuya açık değildir. Sonuçlar kişiye sağlık çalışanları tarafından bildirilmelidir[7]. Düzenli takip gerektiren hastalıklar olması nedeniyle belirli aralıklarla doktor muayenesine gitmeleri gerektiği, merkez tarafından benimsenmeli ve uygulamaya geçirilmelidir.[8]

59. Merkezde tam zamanlı doktor, hemşire ve psikolog bulunması, merkeze girişte sadece kan tahlilleriyle yetinilmemesi, öncelikli olarak kapsamlı bir giriş muayenesi yapılması ve akabinde saptanan hastalıklar konusunda kişilerin bilgilendirilmesi, takiplerinin yapılması ve temel sağlık hizmetlerinin sağlanması[9] önem arz etmektedir.

60. Doktor bulunmayan günlerde kişilerin sağlık şikâyetleri olması durumunda, merkez çalışanları tarafından şikâyeti olanlara ilaç verildiği ifade edilmiştir. Merkez çalışanlarının herhangi bir tıbbi tedavi ya da acil tedavi uygulama yetkisine sahip olmadığı, sağlık çalışanlarının dışında tıbbi hizmet ve tedavinin kesinlikle verilemeyeceği bilinmeli ve hem personelin yetkisi olmayan işlemleri yapması önlenmeli hem de tutulanların sağlık ve tedavi ihtiyaçlarının zamanında karşılanmasının yolları bulunmalıdır.

---

7 Kamu sağlığını tehlikeye soktuğu gerekçesiyle tanı almış kişilerin, özellikle HIV konusunda tanının tek bir test ile gerçekleşemeyeceği, tanının doğrulanması için ikinci ileri bir test gerektiği (Western Blot testi) çünkü ilk testlerin duyarlılığı %100 olmadığı, bir tarama testi olduğu, ayrıca tanının ikinci bir test ile doğrulanması gerektiği tıbbi araştırmalar sonucu kabul görmüştür. Belirtilen nedenlere bağlı olarak, ilk test ile kesin tanı konamayacağı gibi, kişiye sonuç açıklanırken bu konunun önemle belirtilmesi gerektiği ve ayrıca bu test sonuçlarının hasta bilgilerinin gizliliği esasına tabi tutularak hasta ve sağlık çalışanı dışında paylaşılmaması gerektiği, öncelikli olarak gözetilmelidir.

8 "Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik" in 4. maddesinin "b" bendinde "insan odaklı yaklaşım" ve "f" bendinde "barınanların sosyal ve psikolojik açıdan güçlendirilmesi" şeklinde belirtildiği üzere, bu konular merkez çalışanları tarafından özümsenmelidir.

9 22 Nisan 2014 tarihli 28980 sayılı "Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik"in 14. maddesinin "c" bendinde belirtildiği üzere "yabancı tarafından bedeli karşılanamayan acil ve temel sağlık hizmetleri"nin sağlanması, merkezin sağlaması gereken hizmetler kapsamındadır. Ayrıca söz konusu Yönetmelik'in 3. maddesinin "f" bendinde "sağlık, psikolojik destek, sosyal hizmetlerin bizzat ya da hizmet satın alınması yöntemiyle yerine getirilmesi" hususuna da yer verilmiştir.

61. Kişilerin başka sağlık merkezlerine sevki durumunda gecikme yaşanmakta ve doktor olmayan günlerde sağlık problemlerinin ağırlığı bakımından, yani ölümcül sağlık şartları açısından hastanın durumunun değerlendirilmesi, bir merkez çalışanı tarafından yapılmaktadır. Bir kişinin rahatsızlığının sadece bir sağlık çalışanı tarafından karara bağlanması, yeterli bilgiye ve donanıma sahip olmayan kişiler tarafından yapılan değerlendirmelerde önemli bulguların gözden kaçırılmasına yol açabilmektedir. Bu durumun, zaman zaman ölümcül sonuçlar doğurabileceği unutulmamalıdır.

62. Merkez yetkililerince 2014 Şubat ayında Merkezde tutulan bir Nijeryalının öldüğü, yedi ay önce de yine HIV ve verem kaynaklı ölüm vakıası gerçekleştiği beyan edilmiştir. İçeride tutulanlar ise, 2014 yılı Şubat ayında biri veremden diğeri de aşırı doz uyuşturucudan en az iki Türkmen'in öldüğünü, üçüncü bir kişinin de baygın olarak hastaneye kaldırıldığını ve geri gelmediğini, akıbetinin ne olduğunun bilinmediğini iddia etmişlerdir.

63. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yerleşik içtihadına göre devletin gözetim altına aldığı kişilerin gözetim altında iken karşılaştıkları her türlü maddi ve manevi zarar, devletin sorumluluğu yönünde bir karine yaratmaktadır. Oldukça zor ve travmatik koşullardan kaçarak ülkemize gelen düzensiz göçmenlerin Merkez'e alınmadan önce bir doktor muayenesinden geçmemeleri ve sağlık durumlarının detaylı bir rapor ile belirlenmemesi, vücutlarındaki yara, travma gibi sağlık sorunlarının tespit edilmemesi, bunlardan dolayı devlete karşı sonradan talepler ileri sürülmesini engellemektedir.

64. Devletin gözetimi altında herhangi bir kötü muamele olup olmadığının tespiti bakımından söz konusu sağlık raporları hayati önemdedir. Ön muayene, gözetim altına alınanların profili dikkate alındığında, karşılaşılması kuvvetle muhtemel bulaşıcı hastalıkların da karantina vb. yöntemlerle engellenmesi bakımından önemli bir tedbirdir. Yetkililerin verdiği bilgiye göre, gözetim altına alınan yabancılar, gözetim tedbiri uygulanması öncesinde, detaylı bir muayeneye tabi tutulmamaktadırlar.

65. Geri gönderme merkezinde düzenli olarak haftanın her günü görev yapan ve derhal müdahale edebilecek *bir sağlık personelinin bulunmayışı* CPT raporunda da eleştiri konusu olmuş ve Komisyon bu konuda hükümete tavsiyede bulunmuştur[10].

66. Belirtilen sorunların giderilmesi için, Merkez'de muhakkak bir doktorun devamlı şekilde bulundurulması, gözetim altına alınma aşamasında detaylı bir muayene yapılarak raporla tespit edilmesi, sağlık durumları gözetim altına alınmaya müsait olmayanların serbest ikamete tabi tutulması veya sağlık kurumlarına yerleştirilmesi, bulaşıcı hastalıkların önlenmesi için 'Verem Savaş Dispanserleri' gibi uzman sağlık kuruluşları ile işbirliği yapılması gerekmektedir.

9. Hukuki Yardım, Bilgilendirme ve Başvuru İmkânlarının Sunulması

67. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 57. maddesinde, idari gözetim altında tutulan kişilerin hakları, tutulma nedenleri, alıkoyma uygulamasına karşı itiraz usulleri ile

10 CPT raporu §52

ilgili bilgilendirilmeler düzenlenmektedir. Yönetmelik'in 11/h. maddesinde *"Merkezlerde barınanların, yakınlarına, notere, yasal temsilciye, avukata, ziyaretçilerine, vatandaşı olduğu ülke konsolosluk yetkilisine, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği görevlisine erişebilmeleri ve bunlarla görüşme yapabilmelerinin koordine edilmesi"*, Merkez müdürlüğünün görevleri arasında sayılmıştır.

68. Merkez yetkilileri, merkezde tutulanların kendi dilekçelerini kendilerinin verdiklerini beyan etmektedir. Ancak Merkezde tutulan yabancıların, hakları konusunda bilgiye sahip olmadığı, nereye ve nasıl başvuracaklarını bilemedikleri gözlemlenmiştir. Merkezde tutulanlar arasında "*Niçin burada olduğunu bilmeyenlerin bulunduğu, buraya getirilmek için sadece yabancı olmanın yeterli olduğunu*" düşünenlerin olduğu tespit edilmiştir.

69. Kurum yetkilileri, Merkeze sadece suça karışanların getirildiğini defaatle beyan etmiştir. Ancak yabancı uyruklu olup da soruşturmada adı geçenler, savcılıkça serbest bırakılanlar, cezaevinden tahliye edilenler; bunların yanında yasal oturma (ikamet) izni konusunda sorunu olanlar, güvenlik bakımından idarece sakıncalı sayılanlar ve herhangi bir şekilde sınır dışı edilecek olanlar (küçük çocukları varsa onlarla birlikte) Geri Gönderme Merkezinde tutulmaktadırlar. Yetkililer, yapılan görüşmede Merkezde tutulanları, "sınır dışı edilecek suçlular" olarak nitelendirmektedir. Kendisiyle görüşme yapılan bazı kişiler ise, sadece vizelerinin süresi bittiği için burada olduklarını beyan etmişlerdir. Örneğin bir yaşında bebeği olan bir başvurucu, *vizesi olmadığı için burada tutulduğunu* iddia etmektedir.

70. Kurum yetkilileri tarafından bir sureti heyete verilen "Tebligat" başlıklı ve yabancı dillerde de hazırlanmış ve Merkeze getirilen yabancılara verildiği beyan edilen yazıda; "kimlik bilgileri" altında "Yasal statü" ibareli yazıda;

> *"Türkiye Cumhuriyeti Devleti Kanunları kapsamında geçerli yasal dokümanlarınız olmadığından /suç sayılan fiillere kanştığınızdan yasa dışı konumda bulunmaktasınız.*
>
> *Pasaport Kanunu'nun 1, 4 ve/veya 34. maddeleri ve Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanun'un 19. maddesi çerçevesinde, ülkemizden çıkış işlemlerinizin tamamlanabilmesi amacıyla, Yabancıların Türkiye'de* İkamet ve Seyahat*leri Hakkındaki Kanun'un 23. maddesi kapsamında doksan (90) güne kadar geri gönderme merkezinde tutulacaksınız."* ifadeleri yer almaktadır.[11]

11 Tutulanlara verildiği beyan edilen yazıda "Geri Gönderme / Sınır dışı Edilme İşlemi" aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

"3. Merkez yönetimi tarafından kimlik tespiti ve gerekli seyahat belgelerinin temin edilmemesi, geri gönderilmenizi engelleyecek fiillerde bulunmamanız, temsilciliğinizden kaynaklanan diğer sorunlar ya da seyahat programınızda yaşanan gecikmelerden dolayı ülke dışına çıkarılma işleminin tamamlanmaması halinde doksan (90) gün daha Geri Gönderme Merkezinde tutulabileceksiniz. Yüz seksen (180) gün sonunda de çıkışınızın yaptırılmaması durumunda, Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı'nın onayı ile merkezdeki kalış süreniz uzatılabilecektir.

4. Uyruğunuz ve kimlik bilgileriniz hakkında vereceğiniz bilgilerin doğruluğu, merkezde kalış sürenizi kısaltacaktır. Verdiğiniz yanlış bilgiler aleyhinize olabilecektir.

5. Ülkenize dönüş için gerekli yol masraflarının tarafınızdan karşılanması esastır. En kısa sürede geri dönüş için girişimlerde bulunmanız menfaatinize olacaktır.

71. Ancak inceleme ziyaretinde görüşülenler, "*Merkezde konuşacak muhatap bulamadıklarını*", kendilerine bilgilendirme broşürü vs. verilmediğini, Beyanname'nin kimseye dağıtılmadığını, neden tutulduklarını bilmediklerini beyan etmişlerdir. Tutulanların ifadeleri veya işlemleri sırasında avukat yardımından faydalanma hakları bulunduğunun hatırlatılmadığı da iddia edilmiştir.

72. Ayrıca sözü edilen tebligata göre gerekli dokümanlara sahip olmamak ya da ikametgâh izninin 10 gün geçilmesinin, "yasa dışı konumda" bulunmak için yeterli addedilmesi baştan sorunlara sebebiyet vermektedir. Alıkonulanlar arasında, "suça karıştığı şüphesiyle işlem yapıldıktan sonra Merkeze getirilenler" mevcut olduğu gibi, "vize sorunu" olanlar da bulunmaktadır. Bilgilendirmedikleri için kendilerini mülteci zannedenler ve iltica başvurusunda bulunmak istediği halde gerçekleştiremeyenler de bulunmaktadır. Tercüman bulunmadığı gibi, iltica başvurusunu alan kimse olmadığı da görülmüştür.

73. Kişinin özgürlüğünden yoksun bırakılma sebebi konusunda derhal bilgilendirilme hakkı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 5. maddesinde düzenlenmektedir. Türkiye, *Abdolkhani Karimnia vs. Türkiye* ve benzeri pek çok davada bu hakkı ihlal ettiği için tazminat ödemek durumunda kalmıştır. Bu durum, bilgilendirme sisteminin oluşturulmasını gerektirmektedir.

74. Bilgilendirme hayati önem arz etmekte olup, kişilerin prosedür konusunda bilgi sahibi olmaması hak kaybı ile sonuçlanmaktadır. Nitekim 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda alıkonulan kişilerin idari gözetim kararına karşı itirazlarını Sulh Ceza Mahkemelerine[12], uluslararası koruma talepleri ile ilgili itirazlarını ise İdare Mahkemelerine yapmaları gerektiği ve bu süreç içerisinde baroların adli yardım hizmetlerinden faydalanabilecekleri belirtilmektedir[13].

75. Yasada yer alan bu hükmün uygulamada karşılık bulabilmesi için yetkin ve uluslararası koruma/göç alanında eğitimli personel ve tercüman sağlanması gerekmektedir.

76. Kişiler Merkeze "suçlu" oldukları iddiasıyla getirilmektedir. Ancak Merkezdeki kişilerin suçsuzluklarını ispat araçları yoktur. Bir kişinin suç işlediğine ilişkin bir iddiayı, dosyasına girdiği andan itibaren değiştirmek çok mümkün olmamaktadır. Kişi bilgilendirilmediği için de bu iddianın doğru olmadığını ispat imkânı kalmamaktadır.

77. Erkek koğuşlarında, kötü muamele iddiası mevcuttur. Merkezlerin erişimi zor olup, etkili bir denetlemesi de bulunmamaktadır. Avukata erişim imkânı olmayan ve daha sonra ülkeden sınır dışı edilen yabancıların geri gönderme merkezinde maruz kaldıkları insan hakları ihlallerini pratik-

6. Seyahat masraflarınızla ilgili ülkemizdeki yakınlarınızdan destek almanız gerektiği takdirde, iletişim kurabilmeniz için merkez yönetimi tarafından gerekli imkanlar sağlanacaktır."

12 6458 sayılı yasanın 57/ (6) bendi: "İdari gözetim altına alınan kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı, idari gözetim kararına karşı sulh ceza hâkimine başvurabilir. Başvuru idari gözetimi durdurmaz. Dilekçenin idareye verilmesi hâlinde, dilekçe yetkili sulh ceza hâkimine derhâl ulaştırılır. Sulh ceza hâkimi incelemeyi beş gün içinde sonuçlandırır. Sulh ceza hâkiminin kararı kesindir. İdari gözetim altına alınan kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı, idari gözetim şartlarının ortadan kalktığı veya değiştiği iddiasıyla yeniden sulh ceza hâkimine başvurabilir." şeklindedir.

13 28.06.2014 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan Türk Ceza Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 48. maddesiyle, Sulh Ceza Mahkemeleri, sulh ceza hâkimliğine dönüştürülmüştür.

te şikâyet etmeleri mümkün değildir. Başvurucuların yabancı olması, dil bilmemesi, avukata erişimin zor olması nedeniyle Merkezin yargısal denetimi ve memurlar hakkında yapılan şikâyetler çok az sayıdadır. Merkezde tutulanlar genellikle sınır dışı edildiği için bir daha Türkiye'ye dönmesi oldukça zordur. Bu nedenle, şikâyet konusu olaylar, adli mercilere intikal etmemektedir.

78. Gerekli dillerde eğitimli ve deneyimli çevirmenler aracılığı ile personel ve tutulanların arasındaki iletişimin güçlendirilmesi, personelin davranışlarına ilişkin uygun bir şikâyet mekanizmasının kurulması ve bu mekanizmalara başvuru usulleri ve yöntemleriyle ilgili olarak idari gözetim altında bulunan kişilere bilgi sağlanması; idari gözetim altına alınan kişilerin Türkiye İnsan Hakları Kurumu ve Kamu Denetçiliği Kurumu gibi hâlihazırda mevcut olan denetim mekanizmaları ve başvuru yöntemleri ile ilgili bilgilendirilmesi ve Merkezde sürekli bir doktor bulunması, kötü muamele iddialarının açıklığa kavuşması ve kötü muamelenin önlenmesi açısından önem taşımaktadır.

79. Merkez yöneticilerinin, tutulanların avukatla temsilini hoş karşılamadığı, tutulan kişilere savunma hakkı veya ifadede müdafi bulundurma imkanı sağlanamadığı gözlemlenmiştir. Merkez yöneticilerinin sivil toplum kuruluşları dışında profesyonel olarak hukuki hizmet sağlayanlara karşı aşırı hassasiyet sahibi olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, Merkezde tutulan kişilerin kendilerini yetkili merciler önünde savunma imkânlarını bulamaması ile sonuçlanmaktadır. Örneğin, Mahkemece hakkında "iade edilemez" kararı verilen bir Kazakistan vatandaşının, 12 Mart 2011'de vekalet verdiği gün, merkez yetkililerince, kendisine ve avukatına bilgi verilmeksizin derhal ülkesine teslim edildiği, bu nedenle açılan davanın devam ettiği vurgulanmıştır.

80. Merkezde tutulanların mahkemelere başvurma imkânları çok sınırlıdır. İdari gözetim altında tutulan kişilerden yalnızca geçerli pasaportu olanların noter önünde bir avukata vekâlet vermeleri mümkün olmakta, geçerli kimlik belgesi olmayan kişilerin vekâlet vermeleri mümkün olmadığından, bu kişiler hak arama hürriyetinden mahrum kalmaktadırlar. Merkezde tutulan kişiler, notere gitme veya barodan hukuki yardım alma imkânına da sahip değillerdir. Zira barodan yardım alınabilmesi için, TC kimlik numarası ve adli yardım şartlarının taşındığının belgelenmesi gerekmektedir. Muhtarlıktan alınacak fakirlik ilmühaberi dâhil, gerekli evraklar, genel olarak bir ayda tamamlanabilmektedir. Bu durum, pratikte adli yardımdan yararlanmayı imkânsız hale getirmektedir.

81. Merkez yetkilileri, gözetim altına alınanların avukata erişim hakkı konusunda; esasen avukata pek ihtiyaç bulunmadığını, hâlihazırda hakları güvence altına alacak sistemin kurulmuş olduğunu, avukatların, birkaçı dışında, Merkez'e gözetim atında tutulanları sömürmek amacıyla geldiklerini, çok yüksek fiyatlar talep ettiklerini, kendilerinin bu duruma razı olmadıklarını, bu nedenle de tanıdıkları birkaç avukat dışında avukatların vekâletsiz gelmesi durumunda içeridekiler ile görüşmelerine müsaade etmediklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca avukat ile kişilerin görüşmesinde konuşmalarının duyulmayacağı bir ortam olması gerekmesine ve avukat görüşme odası olmasına karşın, son iki yıldır bu odanın kullanılmadığı, girişte sağda merdiven altında (hiç bir mahremiyeti olmayan koridorda) görüşmelerin yapıldığı iddia edilmiştir.

82. Sivil toplum kuruluşlarınca, avukatların, merkezde tutulan ve kendilerine başvuruda bulunan yabancılarla görüşmelerinin ve dosya inceleme haklarının kısıtlandığı ifade edilmiştir. Buna göre

bir yabancının dosya incelemesini talep eden avukat, öncelikle Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesi'ne giderek dilekçe vermekte, bu dilekçeye onay almakta, onay verildikten sonra merkeze giderek buradaki yetkiliye dilekçeyi iletmektedir. Merkezdeki yetkiliye Yabancılar Şubesi'nden giden sözlü talimat ve yazılı dilekçenin verilmesinden sonra en fazla 10 dakika süreyle dosya inceleme hakkı tanınmakta, dosyanın incelenmesi esnasında bir memur avukata eşlik etmekte, ayrıca dosyadaki tüm belgelere erişim sağlanamamakta, bazı belgeler çıkartılarak dosya incelenmektedir.

83. Avukata erişim hakkı yasada açıkça tanınmış bir haktır ve Geri Gönderme Merkezi yetkililerinin takdirine bırakılması düşünülemez. Nitekim 6458 sayılı Yasanın 59/1. maddesinin (b) fıkrası *"Yabancıya; yakınlarına, notere, yasal temsilciye ve avukata erişme ve bunlarla görüşme yapabilme, ayrıca telefon hizmetlerine erişme imkânı sağlanır"* hükmünü içermektedir.

84. Ayrıca Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin de gözetim altında tutulanlar ile görüşmesi, koğuşlara girmeksizin gerçekleşmektedir. Sadece telefon yolu ile dışarıdan yardım talep edebilenler BMMYK ile temasa geçebilmektedir. Binada telefona erişim son derece sınırlıdır ve telefonlar herkesin duyabileceği yerlere yerleştirildiğinden, herhangi bir hukuki yardım talebi için görüşmenin mahremiyeti temin edilmiş değildir. Belirtilen sınırlı koşullar sebebiyle, denetim sırasında, sığınma talebinde bulunmak isteyenlerin başvurularının alınmadığı ve kime nasıl başvuracakları konusunda bilgilendirilmedikleri yönünde şikâyetler de söz konusu olmuştur. Sivil toplum kuruluşları, sadece isimlerini bildikleri kişileri çağırıp, kendilerine tahsis edilen odalarda görüşme yapmaktadırlar. Bu durum, kişilerin sivil toplum kuruluşlarının yardımını alamamaları ile sonuçlanmaktadır. İdari gözetim altında tutulan kişilerin ziyaretçi kabullerinin yalnızca aile bireyleriyle sınırlandırılması da, kişilerin merkez dışı ile iletişim imkânlarını ciddi ölçüde kısıtlayarak, yardım almalarını engellemektedir.

85. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 59/1. maddesinin (c) ve (b) fıkrası uyarınca "*Yabancıya; ziyaretçileri, vatandaşı olduğu ülke konsolosluk yetkilisi, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği görevlisiyle görüşebilme imkânı sağlanır*" hükmü uyarınca hem avukatlara hem BMMYK'ya hem de yardım amacıyla çalışan sivil toplum kuruluşlarına, gözetim altındakilere erişim için daha uygun bir ortamın yaratılması gerekmektedir. Nitekim bu tür eksiklikler Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde Türkiye'ye karşı açılan pek çok davada söz konusu edilmiş ve bu başvurularda Sözleşme'nin 13. maddesinde düzenlenen etkili başvuru hakkının ihlal edildiğine karar verilmiştir.

10. Tercüme Hizmetleri

86. Merkez yetkilileri, "tercüman hizmeti için bir şekilde ortak bir dil bulunduğu, gözetim altında bulunanların da yardımcı oldukları, eğer bu mümkün olmaz ise, dışarıdan tercüman temin edebildikleri"ni ifade etmişlerdir. Ancak görüşmeciler, bu konuda sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Özellikle Merkeze girişte, kişilerin haklarının anlatılmasında ve doktor muayenelerinde tercüman zorunluluğu tespit edilmiştir. Merkezde tercüman olmaması ya da sivil toplum kuruluşlarıyla

tercüme konusunda işbirliği yapılmaması, tutulanların sağlık hizmetlerine ve hukuki haklara erişimini güçleştiren bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

87. Tutulan şahıslar, idari gözetim süresince, içinde bulundukları hukuki durum ve yasal süreçlerle ilgili kendilerine yazılı ya da sözlü bir bilgilendirme yapılmadığı, polis memurlarının ve Merkez personelinin kendilerine karşı umursamaz ve agresif bir tavır içerisinde muamele ettikleri, bu kişilere soru sorduklarında dahi cevap alamadıkları, Merkezde tercüman olmamasından dolayı iletişimlerinin son derece sınırlı olduğu, genellikle Türkçe olarak düzenlenmiş belgelerin içeriği kendilerine yetkin bir tercüman tarafından anlatılmadan, ne olduğunu bilmeden imza atmak zorunda kaldıkları konularında şikâyetlerde bulunmaktadırlar. Oysa tercüme hizmetinin sunulması temel bir yükümlülüktür.

88. Bu hizmetin, gözetim altındakilerin yardımı ile veya bu konuda uzman olmayan personelin inisiyatifi ile bir şekilde verilmeye çalışılması, Kanun'da öngörülen yükümlülüğün yerine getirildiği anlamına gelmemektedir. Kaldı ki, "Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik"in 11/d fıkrasında, Merkez müdürlüğünün görevleri sayılırken "tercümanlık ve rehberlik hizmetlerinin sağlanması" için hizmet alımı yapılabileceği belirtilmiş ve yönetmeliğin ilgili maddelerinde de, kamu yararına çalışan derneklerden göç alanında uzmanlığı bulunanlar ile işbirliği yapılabileceği hükme bağlanmıştır.

11. İletişim İmkânları

89. Yetkililer, girişte telefonların emanete bırakıldığını, içeride fotoğraf çekilmesi ve kötüye kullanılması ihtimali nedeniyle cep telefonu kullanımına izin verilmediğini ifade etmişlerdir.

90. İletişim, belli bir ücret karşılığında ankesörlü telefonlarla karşılanmaktadır; ancak telefon sayısı yetersizdir. Kadın koğuşundaki yaklaşık 200 kişiye karşı telefon sayısı 4'tür.

91. Telefon kabinleri ortak alanlarda bulunmakta; bu durum görüşmelerde kişilerin mahremiyetinin ortadan kalkması sonucunu doğurmaktadır.

92. Merkezde tutulanların dışarıdan aranılabilmesi imkânı mevcut değildir. Bu durum, sivil toplum kuruluşlarının merkezde tutulanlara ulaşarak bilgi almalarını imkânsız kılmaktadır.

93. İnceleme ziyareti esnasında yetkililerce dışarıdan aramaya açık ankesörlü telefon konacağı bilgisi verilmişse de, bu durumun yerine getirilmediği bildirilmiştir. Genel olarak özel hayatın ve haberleşmenin mahremiyeti korunarak iletişimin sağlanmasının yanı sıra, sivil toplum kuruluşları tarafından ya da hukuki danışmanlık için dışarıdan arama yapılabilmesi için de gerekli çalışmaların yapılıp tamamlanması gerekmektedir.

12. Engelli Bireylerin Şartları

94. Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik'in 3/k fıkrası "Özel ihtiyaç sahibi: Başvuru

sahibi ile uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden, refakatsiz çocuk, engelli, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız anne ya da baba veya işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış kişi"leri tanımlamaktadır. Yönetmelik'in 14. maddesi de, Merkezlerde verilecek hizmetleri **düzenle**rken, "Özel ihtiyaç sahiplerine uygun alanların tahsis edilmesi" gerektiği hususunu özel olarak düzenlemiştir. Ne var ki, İstanbul Geri Gönderme Merkezinde, engelli bireyler için uygun şartlar bulunmamaktadır. Örneğin, asansör ve alafranga tuvalet yoktur.

95. AİHM tekerlekli sandalyede olan ve yatakhaneye çıkartılmadığı için ofis masalarında yatan ve her tuvalet ihtiyacı için civardaki otellere götürülüp getirilmek zorunda tutulan Filistinli başvurucu Asalya için verdiği kararda, Türkiye'nin aşağılayıcı muamele yasağını ihlal ettiği tespitini yapmıştır.[14]

96. 2 Mayıs 2014 tarihinde yapılan incelemede bu konuda bir ilerleme mevcut olmadığı, daha önce tadilat yapılmasına rağmen bu hususun düzeltilmediği, Merkezde engelliler için uygun tuvalet, asansör ve yatak gibi imkânların henüz sağlanamadığı gözlemlenmiştir. Özel ihtiyaç sahibi bireyler için sorun devam etmektedir. İnceleme ziyaretinde Merkeze ayağı kırık olarak getirilen bir kişi ile görüşme yapılmıştır. Kişi bir gün önce gelmiş olup evraklarının ne zaman tamamlanacağı ve ne kadar süre tutulacağı belli değildir. Sözü edilen kişinin ayağında alçı varken, Merkezde en temel ihtiyaçlarını dahi karşılayabilme imkânı bulunmamaktadır.

13. Kadın Çalışan Sayısı

97. Merkezde çalışan 70 kişinin 4 tanesi kadındır. Yetkililerce, kadın koğuşlarında da kamera olduğu, ancak sadece kayıt yaptığı, kameraların başında erkek görevli olmadığı ifade edilmiştir. Bu durum mahremiyet konusunda bir takım sorunlara ve endişelere yol açmaktadır.

14. Yönetim Sistemi

98. İstanbul Kumkapı Geri Gönderme Merkezi, tutulanlara asgari yaşam standartları sağlama kapasitesine sahip değildir. Halihazırda merkez binası, tarihi bina olup kişilerin kalmasına müsait değildir. Bulunduğu semt ve etrafındaki turistlerin kaldığı oteller itibariyle de bina, konum olarak da geri gönderme merkezine uygun değildir. Merkezin ödeneklerinin azlığından, binanın yeterli olmamasından ve çalışanların az olmasından kaynaklanan sorunlar bulunmaktadır.

99. Merkezde ana sorunun, yönetim ve denetim sorunu olduğu anlaşılmaktadır. Geri gönderme merkezlerinde çalışan personelin çok büyük bir kısmı emniyet mensubudur. Polislerin aldıkları eğitim, güvenliği sağlamaya yöneliktir. Bu durum genel olarak "*Merkezde tutulanlar suçludur*" yaklaşımının yaygınlaşmasına ve yönetimde çeşitli sorunlara yol açmaktadır.

---

14 Mahkeme, başvuranın Kumkapı Merkezindeki gözaltı/tutukluluk koşullarının, masada uyumak ve bir yabancının yardımı olmaksızın tuvaleti kullanamaması gibi, insan onuruna aykırı olduğunu ve nispeten kısa bir süre (12 ve 18 Ağustos 2009 tarihleri arasında) için de olsa gözaltının/tutukluluğun keyfiliğinin manevi ızdırabını şiddetlendirdiğini tespit etmiştir. Bire karşı altı oyla Mahkeme, başvuranın AİHS madde 3'e aykırı biçimde küçük düşürücü muameleye maruz kaldığı görüşündedir. (bkz. para.51-54) *Asalya / Türkiye, 15.04.2014, (Başvuru no. 43875/09*)

100. Geri gönderme merkezleri asıl olarak misafirhane hizmeti vermek üzere kurulmuştur. İşlemleri tamamlanıncaya kadar yabancılar bu merkezlerde misafir edilmektedir. Geri gönderme merkezleri ile ilgili mevzuat, merkezde "insan odaklı" yaklaşımın esas olduğunu öngörmektedir. Merkez yöneticilerinin polis memuru olması ise, hak temelli bir yönetim anlayışı yerine, güvenlik odaklı bir yaklaşımın öne çıkması sonucunu doğurmaktadır. Bunun sonucu olarak, bu merkezlerde tutulanlar, birtakım hakları da olan insanlar veya "misafir"ler olarak değil, tam tersine, birer 'suçlu' olarak görülmektedir. Aynı şekilde, vizesi biten, evraklarının tamamlanması için ya da usuli işlemler nedeniyle bu merkezlerde tutulan yabancılara da suçlu muamelesi yapılmakta ve pek çok haktan faydalanmaları engellenmektedir.

101. İstanbul Geri Gönderme Merkezindeki sorunlar 2012 yılında Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu tarafından hazırlanan bir raporda ve değişik ulusal ve uluslararası insan hakları raporlarında da tespit edilmiştir. Yine AİHM, İstanbul Geri Gönderme Merkezinde tutulan başvurucuların haklarının ihlal edildiğine dair kararlar vermiştir.[15] Sözü edilen Yönetmelik' in 16/6. maddesi uyarınca, "Denetim raporlarında tespit edilen eksiklik ve aksaklıkların giderilmesinden il müdürü ve merkez müdürü sorumludur." Buna karşın raporda ifade edilen hususlarda herhangi bir düzelme olmadığı gözlemlenmiştir.

102. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 11 Nisan 2014 tarihi itibariyle yürürlüğe girmiştir. Kanun'un 103. maddesi uyarınca "*Göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de kalışları, Türkiye'den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur*". Bu kanunla, geri gönderme merkezlerinin yönetimi ve işleyişi Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne devredilecektir.

103. Muhtemelen devir işlemleri uzun sürecek ve devir süresince, mevcut görevliler geri gönderme merkezlerinde çalışacaktır. Bu nedenle, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Merkezde keyfiliğin önlenmesini, kanunların hayata geçirilmesini ve insan hak ve özgürlüklerinin korunmasını, bir stratejik hedef olarak önüne koymalıdır.

104. Bu noktada yeni Yasanın uygulanmasında çalışanların, en başta yöneticilerin sivil kişiler arasından seçilmesi, personel sayısının arttırılması, sivil formasyona sahip memurlara ağırlık verilmesi, sosyal hizmet uzmanlarından yardım alınması ve kadın-erkek personel sayısının dengelenmesi yukarıda açıklanan sorunların giderilmesine önemli katkıda bulunacaktır.

15 Asalya / Türkiye, 15.04.2014, (Başvuru no. 43875/09), Yarashonen / Türkiye, 24.06.2014, (Başvuru No: 72710/11)

IV. İLGİLİ ULUSAL VE ULUSLARARASI HUKUK

105. İnsan Hakları Kurulu, çalışmalarında uluslararası mevzuatta konu ile ilgili düzenlemeler arasında bulunan Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 14. maddesiyle, hiç kimsenin işkence veya zalimane, gayriinsani veya küçültücü muamele veya cezaya tabi tutulamayacağını öngören 5. maddesini, Birleşmiş Milletlerin 28 Temmuz 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ile 31 Ocak 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokolünü; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin özellikle 3. ve 5. maddeleri başta olmak üzere Sözleşme'nin ilgili diğer maddelerini ve vermiş olduğu içtihadî nitelikteki muhtelif kararlarını ve 1966 tarihli BM Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin hiç kimsenin işkenceye veya zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya maruz bırakılamayacağını hüküm altına alan 7. maddesini dikkate almıştır.

106. 10 Aralık 1984 tarihli BM İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme'nin özellikle 17. maddesi de konuyla ilintili olması bakımından önemlidir. Sözleşme'nin adı geçen maddesinde geçen "Sözleşme'nin 1. maddesinde tanımlandığı şekilde işkence derecesine varmayan diğer zalimane, gayriinsani veya küçültücü muamele veya ceza gibi fiillerin, bir kamu görevlisi tarafından veya onun teşviki veya açık veya gizli muvafakati ile veya resmi sıfatıyla hareket eden bir başka şahıs tarafından işlenmesini önlemeyi üstlenecektir. 10, 11, 12 ve 13. maddelerde yer alan yükümlülükler zalimane, gayriinsani veya küçültücü ceza veya muamele şeklindeki diğer işkence biçimlerine de uygulanacaktır" ibaresinin altı özellikle çizilmelidir.

107. Öte yandan, işkencenin ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezanın önlenmesi amacıyla, özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin alıkonuldukları yerlere Önleme Alt Komitesi (uluslararası saç ayağı olarak) ve Ulusal Önleme Mekanizması[16] (ulusal saç ayağı) tarafından gerçekleştirilecek olan bir düzenli ziyaretler sistemini kurmayı amaçlayan ve 22 Temmuz 2006'da yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ve Aşağılayıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşmenin İhtiyari Protokolü (OPCAT) de Kurul tarafından dikkate alınan bir diğer belge olmuştur.

108. Protokol gereğince alıkonulma yerleri, polis merkezleri ve hapishaneler ile sınırlı olmayıp, yargılama öncesi alıkonulma yerlerini, çocuk merkezlerini, idari alıkoyma mekânlarını, güvenlik kuvvetlerine ait merkezleri, göçmen ve sığınma merkezlerini, hava alanlarındaki transit bölgeler ve sınırlardaki kontrol noktalarının yanında tıbbi ve psikiyatrik kurumları da kapsamaktadır (madde 4).

16 Türkiye İnsan Hakları Kurumu, 28.01.2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 09.12.2013 tarihli, 2013/5711 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla, OPCAT'te öngörülen görevleri yerine getirmek ve yetkileri kullanmak üzere ulusal önleme mekanizması olarak belirlenmiştir.

109. Protokol'ün 19. maddesi uyarınca ulusal önleme mekanizmasının alıkonulma mekânlarına düzenli ziyaretler düzenlemek, alıkonulma koşulları ve özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilere yapılan muamelelerin iyileştirilmesi için tavsiyelerde bulunmak, bunlara ek olarak da, özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin korunmasını güçlendirmek amacıyla, BM ilkelerini de gözeterek önerilerde bulunmak gibi yetkileri bulunmaktadır. Bu kapsamda söz konusu hükümler de çalışma esnasında gözetilmiştir.

110. Buna ek olarak, Protokol'ün 18. maddesinin 4. paragrafında Paris Prensiplerine (BM Genel Kurulunun 20/12/1993 Tarih ve 48/134 Sayılı, İnsan Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması İçin Ulusal Kurumlar Konulu Kararı) atıfta bulunulduğundan Kurul çalışmasında bu ilkeler de gözetilmiştir.

111. Ulusal mevzuatta ise, başta Anayasa olmak üzere, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik esas alınmıştır.

112. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 52. maddesi, "Sınır dışı etme" başlığı taşımaktadır. Madde, "Yabancılar, sınır dışı etme kararıyla, menşe ülkesine veya transit gideceği ülkeye ya da üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilebilir" şeklindedir.

113. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 53. Maddesi, "Sınır dışı etme kararı"nı düzenlemektedir**.** Madde;

> "(1) Sınır dışı etme kararı, Genel Müdürlüğün talimatı üzerine veya resen valiliklerce alınır.
>
> (2) Karar, gerekçeleriyle birlikte hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancıya veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir. Hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancı, bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa kendisi veya yasal temsilcisi, kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında bilgilendirilir.
>
> (3) Yabancı veya yasal temsilcisi ya da avukatı, sınır dışı etme kararına karşı, kararın tebliğinden itibaren on beş gün içinde idare mahkemesine başvurabilir. Mahkemeye başvuran kişi, sınır dışı etme kararını veren makama da başvurusunu bildirir. Mahkemeye yapılan başvurular on beş gün içinde sonuçlandırılır. Mahkemenin bu konuda vermiş olduğu karar kesindir. Yabancının rızası saklı kalmak kaydıyla, dava açma süresi içinde veya yargı yoluna başvurulması hâlinde yargılama sonuçlanıncaya kadar yabancı sınır dışı edilmez."

şeklindedir.

114. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 54. Maddesi, "Sınır dışı etme kararı alınacaklar"**ı** da saymaktadır. Maddeye göre aşağıda sayılan yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınır:

"a) 5237 sayılı Kanunun 59 uncu maddesi kapsamında sınır dışı edilmesi gerektiği değerlendirilenler;

b) Terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar;

c) Türkiye'ye giriş, vize ve ikamet izinleri için yapılan işlemlerde gerçek dışı bilgi ve sahte belge kullananlar;

ç) Türkiye'de bulunduğu süre zarfında geçimini meşru olmayan yollardan sağlayanlar;

d) Kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar;

e) Vize veya vize muafiyeti süresini on günden fazla aşanlar veya vizesi iptal edilenler;

f) İkamet izinleri iptal edilenler;

g) İkamet izni bulunup da süresinin sona ermesinden itibaren kabul edilebilir gerekçesi olmadan ikamet izni süresini on günden fazla ihlal edenler;

ğ) Çalışma izni olmadan çalıştığı tespit edilenler;

h) Türkiye'ye yasal giriş veya Türkiye'den yasal çıkış hükümlerini ihlal edenler;

ı) Hakkında Türkiye'ye giriş yasağı bulunmasına rağmen Türkiye'ye geldiği tespit edilenler;

i) Uluslararası koruma başvurusu reddedilen, uluslararası korumadan hariçte tutulan, başvurusu kabul edilemez olarak değerlendirilen, başvurusunu geri çeken, başvurusu geri çekilmiş sayılan, uluslararası koruma statüleri sona eren veya iptal edilenlerden haklarında verilen son karardan sonra bu Kanunun diğer hükümlerine göre Türkiye'de kalma hakkı bulunmayanlar;

j) İkamet izni uzatma başvuruları reddedilenlerden, on gün içinde Türkiye'den çıkış yapmayanlar;

(2) Başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişiler hakkında, sadece ülke güvenliği için tehlike oluşturduklarına dair ciddi emareler bulunduğunda veya kamu düzeni açısından tehlike oluşturan bir suçtan kesin hüküm giymeleri durumunda sınır dışı etme kararı alınabilir."

115. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 55. maddesi de "sınır dışı edilemeyecekleri" ayrıca düzenlemiştir. 4. madde "Geri gönderme yasağı"nı düzenlemektedir. Buna göre;

"Bu Kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez."

116. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 56. maddesi kapsamında ise;

> "Sınır dışı etme kararı alınanlara, sınır dışı etme kararında belirtilmek kaydıyla, Türkiye'yi terk edebilmeleri için on beş günden az olmamak üzere otuz güne kadar süre tanınır. Ancak, kaçma ve kaybolma riski bulunanlara, yasal giriş veya yasal çıkış kurallarını ihlal edenlere, sahte belge kullananlara, asılsız belgelerle ikamet izni almaya çalışanlara veya aldığı tespit edilenlere, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlara bu süre tanınmaz".

117. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 57. maddesinde ise, valilik tarafından verilecek olan idari gözetim kararı ve "sınır dışı etmek üzere idari gözetim ve süresi" düzenlenmektedir. Buna göre;

> "(1) 54 üncü madde kapsamındaki yabancılar, kolluk tarafından yakalanmaları hâlinde, haklarında karar verilmek üzere derhâl valiliğe bildirilir. Bu kişilerden, sınır dışı etme kararı alınması gerektiği değerlendirilenler hakkında, sınır dışı etme kararı valilik tarafından alınır. Değerlendirme ve karar süresi kırk sekiz saati geçemez.
>
> (2) Hakkında sınır dışı etme kararı alınanlardan; kaçma ve kaybolma riski bulunan, Türkiye'ye giriş veya çıkış kurallarını ihlal eden, sahte ya da asılsız belge kullanan, kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın Türkiye'den çıkmaları için tanınan sürede çıkmayan, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar hakkında valilik tarafından idari gözetim kararı alınır. Hakkında idari gözetim kararı alınan yabancılar, yakalamayı yapan kolluk birimince geri gönderme merkezlerine kırk sekiz saat içinde götürülür.
>
> (3) Geri gönderme merkezlerindeki idari gözetim süresi altı ayı geçemez. Ancak bu süre, sınır dışı etme işlemlerinin yabancının iş birliği yapmaması veya ülkesiyle ilgili doğru bilgi ya da belgeleri vermemesi nedeniyle tamamlanamaması hâlinde, en fazla altı ay daha uzatılabilir.
>
> (4) İdari gözetimin devamında zaruret olup olmadığı, valilik tarafından her ay düzenli olarak değerlendirilir. Gerek görüldüğünde, otuz günlük süre beklenilmez. İdari gözetimin devamında zaruret görülmeyen yabancılar için idari gözetim derhâl sonlandırılır. Bu yabancılara, belli bir adreste ikamet etme, belirlenecek şekil ve sürelerde bildirimde bulunma gibi idari yükümlülükler getirilebilir.
>
> (5) İdari gözetim kararı, idari gözetim süresinin uzatılması ve her ay düzenli olarak yapılan değerlendirmelerin sonuçları, gerekçesiyle birlikte yabancıya veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir. Aynı zamanda, idari gözetim altına alınan kişi bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa, kendisi veya yasal temsilcisi kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında bilgilendirilir.
>
> (6) İdari gözetim altına alınan kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı, idari gözetim kararına karşı sulh ceza hâkimine başvurabilir. Başvuru idari gözetimi durdurmaz. Dilekçenin idareye verilmesi hâlinde, dilekçe yetkili sulh ceza hâkimine derhâl ulaştırılır. Sulh ceza hâkimi ince-

lemeyi beş gün içinde sonuçlandırır. Sulh ceza hâkiminin kararı kesindir. İdari gözetim altına alınan kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı, idari gözetim şartlarının ortadan kalktığı veya değiştiği iddiasıyla yeniden sulh ceza hâkimine başvurabilir.

(7) İdari gözetim işlemine karşı yargı yoluna başvuranlardan, avukatlık ücretlerini karşılama imkânı bulunmayanlara, talepleri hâlinde 19/3/1969 tarihli ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu hükümlerine göre avukatlık hizmeti sağlanır."

118. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 58. maddesi ise, "geri gönderme merkezlerini" düzenlemektedir. Buna göre;

"(1) İdari gözetime alınan yabancılar, geri gönderme merkezlerinde tutulurlar.

(2) Geri gönderme merkezleri Bakanlık tarafından işletilir. Bakanlık, kamu kurum ve kuruluşları, Türkiye Kızılay Derneği veya kamu yararına çalışan derneklerden göç alanında uzmanlığı bulunanlarla protokol yaparak bu merkezleri işlettirebilir.

(3) Geri gönderme merkezlerinin kurulması, yönetimi, işletilmesi, devri, denetimi ve sınır dışı edilmek amacıyla idari gözetimde bulunan yabancıların geri gönderme merkezlerine nakil işlemleriyle ilgili usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir."

119. "Geri gönderme merkezlerinde sağlanacak hizmetler" ise Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 59. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddede; yabancı tarafından bedeli karşılanamayan acil ve temel sağlık hizmetlerinin ücretsiz olarak verilmesi; yakınlarıyla, noterle, yasal temsilciyle ve avukatıyla görüşme yapabilmesi, ayrıca telefon hizmetlerine erişme imkânının sağlanması; ziyaretçileri, vatandaşı olduğu ülke konsolosluk yetkilisi ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği görevlisiyle görüşebilme imkânının sağlanması; çocukların yüksek yararlarının gözetilerek, aileler ve refakatsiz çocukların ayrı yerlerde barındırılmasının temin edilmesi ve yine çocukların eğitim ve öğretimden yararlandırılmaları hususunda, Millî Eğitim Bakanlığınca gerekli tedbirlerin alınmasının sağlanması gerekir denmektedir.

120. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 60. maddesinde ise "Sınır dışı etme kararının yerine getirilmesi" düzenlenmektedir. Madde, şu hükümleri içermektedir:

"**MADDE 60 –** (1) Geri gönderme merkezlerindeki yabancılar, kolluk birimi tarafından sınır kapılarına götürülür.

(2) Geri gönderme merkezlerine sevk edilmesine gerek kalmadan sınır dışı edilecek olan yabancılar, Genel Müdürlük taşra teşkilatının koordinesinde kolluk birimlerince sınır kapılarına götürülür.

(3) Sınır dışı edilecek yabancıların seyahat masrafları kendilerince karşılanır. Bunun mümkün olmaması hâlinde, masrafların eksik kalan kısmı veya tamamı Genel Müdürlük bütçesinden ödenir. Masraflar geri ödenmediği sürece, yabancının Türkiye'ye girişine izin verilmeyebilir.

(4) Genel Müdürlük sınır dışı işlemleriyle ilgili olarak uluslararası kuruluşlar, ilgili ülke makamları ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapabilir.

(5) Yabancıların pasaportları veya diğer belgeleri, sınır dışı edilinceye kadar tutulabilir ve sınır dışı işlemlerinde kullanılmak üzere biletleri paraya çevrilebilir.

(6) Gerçek veya tüzel kişiler, kalışlarını veya dönüşlerini garanti ettikleri yabancıların sınır dışı edilme masraflarını ödemekle yükümlüdür. Yabancıyı izinsiz çalıştıran işveren veya işveren vekillerinin, yabancının sınır dışı edilme işlemleri konusundaki yükümlülükleri hakkında 4817 sayılı Kanunun 21 inci maddesinin üçüncü fıkrası hükmü uygulanır.

121. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 58. ve 95. maddelerine dayanılarak hazırlanan *Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik*'in 3. maddesinde "Geri gönderme merkezi" tanımlanmıştır. Buna göre Merkezler;

"İdari gözetim altına alınan yabancıların barındırılmaları ve kontrol altında tutulmaları amacıyla kurulan ve doğrudan işletilen veya kamu kurum ve kuruluşlarıyla, Türkiye Kızılay Derneği veya kamu yararına çalışan derneklerden göç alanında uzmanlığı bulunanlarla protokol yapılarak işlettirilen merkezler" olarak tanımlanmaktadır.

122. Yönetmeliğin 4. maddesinde ise, "Merkezlerin kurulması, işletilmesi ve işlettirilmesinde ve bu Yönetmelik kapsamında verilecek hizmetlerin yerine getirilmesinde hareket edilecek usul ve esaslar" belirlenmiş olup bunlar sırasıyla; yaşam hakkının korunması, insan odaklı yaklaşım, refakatsiz çocuğun yüksek yararının gözetilmesi, özel ihtiyaç sahiplerine öncelik tanınması, kişisel bilgilerin gizli tutulması, yapılacak işlemlerde ilgililerin bilgilendirilmesi, barınanların sosyal ve psikolojik açıdan güçlendirilmesi, barınanların inanç ve ibadet özgürlüklerine saygı gösterilmesi ve barınanlara dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin hizmet verilmesi şeklinde ifade edilmiştir.

123. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile yabancıların merkezde tutulmasının yasal dayanağı oluşturulmuş ve idari gözetim olarak adlandırılmıştır. Kanun sınır dışı edilecek yabancıların hangi koşullarda ve nerede tutulacaklarına ilişkin yetkiyi, idari bir makam olan İçişleri Bakanlığına vermiştir. Yasanın yürürlüğe girmesinden önce, İçişleri Bakanlığınca yayınlanan sınır dışı işlemleriyle ilgili genelgeler ile yetkilerin büyük bir kısmı valiliklere devredilmişti (23.3.2010 tarihli Genelge). Yeni Yasanın yürürlüğe girmesi ile 2010 tarihli yetki devri genelgesi geçerliliğini yitirmiştir. Yeni yasa, hukuki olarak nizami bir idari gözetim ve sınır dışı mekanizması oluşturmaktadır.

124. Sınır dışı etme işlemi, gözaltı olmayıp, belirtilen kanun maddesi uyarınca yerine getirilen idari bir işlemdir. Ulusal hukuktaki düzenlemelerde, gözetim altına alınanların, bu işlemin yasalara uygun olup olmadığına ya da süresi hakkında bir itirazda bulunma imkânları olup olmadığına dair bir hüküm bulunmamaktadır. Aynı zamanda, azami gözetim altında bulundurma süresi için bir sınır belirtilmemektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin, Türk hukukunda sınır dışı edilmek

amacıyla gözaltına alınma usullerini belirleyen açık bir hüküm bulunmadığını tespit ettiği Abdolkhani ve Karimnia/Türkiye davasında, başvuranın gözaltında tutulmasının/tutukluğunun AİHS 5. madde kapsamında yasal olmadığı belirtilmiştir.

125. İş bu rapor, sadece İstanbul Geri Gönderme Merkezindeki yaşam şartları ile sınırlı tutulduğu için, ayrı bir çalışma konusu olan idari bir kararla Merkezde tutulmanın ve sınır dışı edilmenin hukuka uygun olup olmaması, inceleme dışı bırakılmıştır. Ancak Kanun uyarınca merkezde tutulanların itiraz yolunu bilmeleri ve başvurmaları, yasal haklarını tam olarak bilmeleri veya avukatla müracaat etmeleri halinde mümkün olabilecektir. Ayrıca ilgili hükümlerde açıkça belirtilmiş olmasına rağmen, Merkezin aşırı kalabalık ve hijyen açısından yetersiz oluşu, açık havaya çıkma imkanının kısıtlanması ve tüm bunların neticesinde meydana gelen sağlık sorunları, yine bulaşıcı hastalıklara karşı yeterli önlemlerin alınmaması ve tam zamanlı bir doktorun görevlendirilmemesi; hukuki yardım, bilgilendirme ve avukata erişim hakkının kullanılması yönünde yaşanan sıkıntılar ve cep telefonunun yasaklanması gibi haberleşme hürriyetinin kullanımının önündeki engeller mevzuatla çelişmektedir.

V. GERİ GÖNDERME MERKEZLERİNE İLİŞKİN RAPOR ve KARARLAR

126. Geri gönderme merkezleri, kapasiteleri ve misafirlerinin karşılaştıkları sorunlar nedeniyle her zaman tartışmaya açık olmuşlardır. Her yıl milyonlarca turistin ziyaret ettiği ve binlerce düzensiz göçmenin sığındığı İstanbul/Kumkapı Geri Gönderme Merkezi sık sık medyada haber konusu olurken, farklı zamanlarda ulusal ve uluslararası raporlarda ve AİHM kararlarında geri gönderme merkezlerine ilişkin bilgiler yer almıştır.

127. AİHM içtihatlarına göre gözaltında tutma, doğası gereği bir gerilim ve zorluk barındırır. Bu durum gözönünde bulundurularak kişi, sağlık ve esenliği yeterli şekilde güvence altına alınan ve insan onuruna saygı duyulan koşullarda gözaltında tutulmalıdır. Gözaltı süresince bir kimsenin insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleye tabi tutulup tutulmadığını tespit ederken, gözaltında bulundurma koşullarının ve gözaltında bulundurma süresinin kümülatif etkisi dikkate alınmalıdır. (Bkz. AİHM kararı, *Z.N.S. / Turkey* §81).

128. AİHM, önce 15 Nisan 2014 tarihli Asalya kararında, daha sonra da 24 Haziran 2014 tarihli Yarashonen *(Application no. 72710/11)* kararında, Türkiye'nin İstanbul Geri Gönderme Merkezinde tutulan başvurucular açısından Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3, 5/1, 5/4, 5/5 ve 13. maddelerini ihlal ettiğine karar vermiştir. AİHM önünde bekleyen, sadece İstanbul Geri Gönderme Merkezine ilişkin, çok sayıda başvuru olduğu ifade edilmektedir.

A. AİHM'nin Geri Gönderme Merkezlerine İlişkin Kararlarından Örnekler

129. AİHM'nin değişik kararlarında, geri gönderme merkezlerindeki "yaşam koşulları", fiziksel darp olmamasına karşın, Sözleşmenin 3. maddesinde öngörülen "kötü muamele" kapsamında değerlendirilmiştir.

130. AİHM'in İstanbul Geri Gönderme Merkezine ilişkin son kararı olan **Yarashonen/Türkiye[17] kararında**, Sözleşmenin 5. maddesi yanında, Kumkapı'daki fiziksel şartlar, diğer bir ifadeyle gözaltındaki kişilerin tutulduğu koşullar nedeniyle, 3. madde (işkence ve kötü muamele yasağı) ve 13. maddenin (başvurabilecek etkili iç hukuk yolu yokluğu) ihlal edilmiş olduğuna karar vermiştir. Kararda, yaklaşık altı ay Kumkapı GGM'de tutulan Selim Yarashonen isimli başvurucunun, bu süre zarfında hukuka aykırı olarak tutulduğu, yasal hakları konusunda bilgilendirme yapılmadığı; Kumkapı GGM'nin temiz olmadığı, aşırı kalabalık olması nedeniyle CPT standartlarını karşılamadığı, tahtakurusu ve böcekler nedeniyle pis bir ortam olduğuna dair detaylı bilgiler ve tartışmalar yer almaktadır. AİHM ayrıca iç hukuk yollarının etkisiz olduğuna karar vermiş olup, başvurucunun

17 Başvuru No: 72710/11

verem/tüberküloz olması ve tıbbi yardım verilmemesi yolundaki şikayetlerini, iç hukuk yolları tüketilmediği gerekçesiyle reddetmiştir[18].

Yarashonen/Türkiye Davası Kararında; *"İstanbul Geri Gönderme Merkezinde tespit edilen bulgu, Mahkeme'nin değerlendirmesine (bkz. Kehayov-Bulgaristan, no: 41035/98, § 66, 18 Ocak 2005) güvenilir bir temel oluşturan, CPT'nin Kumkapı Geri Gönderme Merkezindeki aşırı kalabalık problemine ilişkin daha önceki gözlemleriyle de* örtüşmektedir. *Mahkeme, CPT'nin Haziran 2009'daki ziyaretinden, başvuru sahibinin alıkonulduğu Kasım 2010'dan Nisan 2011'e kadar olan süreçte gelişme kaydedildiği olasılığını reddetmezken – merkezin resmi kapasitesinin azaltılması gibi – Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve BM Göçmenlerin İnsan Hakları Özel Raportörü'nün Mayıs ve Haziran 2012'de ayrı ayrı gerçekleştirdikleri sonraki ziyaretler de geri gönderme merkezindeki ihtilaflı aşırı kalabalık problemini doğrulamıştır (bkz. 25 ve 30. paragraflar).* Özellikle, milletvekillerince rapor edilen ve planlı ziyaret gününde 297 olan erkek alıkonulan sayısı, belirtilen zamanda her bir alıkonulan kişiye düşen bireysel alanın yalnızca 2.27 metrekare olduğunu; yani tek başına 3. maddenin ihlaline yol açtığını göstermektedir. Ayrıca, nispi olarak bazı durumlarda sınırlı alan, koğuştan uzakta zaman geçirme özgürlüğü olarak telafi edilebilirken (bkz. *Valašinas – Lithuania, no. 44558/98, § 103 ve 107, AİHM 2001VIII; ve Nurmagomedov-. Russia (dec.), no. 30138/02, 16 Eylül 2004), Mahkeme, başvuru sahibinin yeterli hareket etme özgürlüğüne de sahip olmadığını göz önünde tutmaktadır. Mahkeme, her şeyden önce ve büyük endişeyle başvuru sahibinin, alıkonulduğu altı ayı bulan süre zarfında binadan dışarı bir kez dahi çıkmasına izin verilmediğine ilişkin iddialarını not etmiştir. Hükümet cevap yoluyla, alıkonulan kişilerin uygun hava koşullarında dışarıya çıkma izinlerinin (yetkilerinin) olduğunu belirtirken, başvuru sahibinin bu haktan yararlanıp yararlanmadığını ya da ne kadar sıklıkla bu yetkinin verildiğini ifade etmemiştir. 3. madde kapsamında, açık hava egzersizine erişim, her durumda, özgürlüğünden alıkonan kişilerin korunmasının sağlanmasının temel bir bileşenidir ve bu anlamda idarenin takdirine bırakılamaz; CPT' ye göre, tüm alıkonulanlar, ceza olarak hücreye mahkum olanlar dahi, hücrelerindeki maddi koşulların ne kadar iyi olduğundan bağımsız olarak, açık havada her gün en az bir saat egzersiz yapma hakkına sahiptir (bkz. CPT standartları doküman no. CPT/Inf/E (2002) 1Rev. 2013, § 48). Ancak bu, CPT, BM Özel Raportörü ve Türk milletvekillerinin de belirttiği üzere Kumkapı Geri Gönderme Merkezinde belirtilen zamanda açıkça söz konusu değildir (bkz. Paragraf sırasıyla 28, 30 and 26). Sınır dışı edilmesi askıda olan bireylerin alıkonulma amacını akılda tutarak Mahkeme, başvuru sahibinin alıkonulduğu koşulların bazı yönleriyle, müebbet hapis cezası çeken mahkumlara* yönelik Türk cezaevi yönetiminden çok daha sıkı olduğunu ayrıca not etmiştir (cezaevi hizmetlerinin yönetimi ve ceza infazına ilişkin ilgili iç hukuk düzenlemeleri için bkz. *X / Türkiye, 24626/09, §§ 25 ve 26, 9 Ekim 2012). Öte yandan, başvuru sahibinin iç (kapalı) alanlarda da hareket özgürlüğünden veya dinlence-eğlence faaliyetlerinden yararlanmadığı görülmektedir. Bu bağlamda başvuru sahibi, söz konusu zamanda, alıkonulan kişilerin kullanımına açık olan tek ortak alan olduğu görülen her*

18 Mahkeme, 3. maddenin, alıkonulmuş kişilerin sağlık ve iyi durumda olmalarının yeterince güvence altına alınmasının, diğer şeylerin yanında, onlara gerekli tıbbi yardım sağlanmasını gerektirdiğini (kıyasen bkz., yukarıda atıfta bulunulan, Kudła,§ 94) yineler. Bununla birlikte, bulaşıcı hastalıkların yayılmasını desteklemiş olabilecek geri gönderme merkezindeki maddi koşullara ilişkin yukarıda yer alan 80 ve 81. paragraflardaki bulguları saklı tutmak kaydıyla Mahkeme, bu belirli şikayetle ilgili olarak başvuru sahibinin mevcut tüm yasal yolları tükettiği konusunda ikna olmamıştır.

kattaki kafeteryaların yalnızca yemek zamanında açık olduğunu ve buna rağmen, – küçük boyutu (69 metrekare) göz önün de tutulduğunda – her katta alıkonulanların ağırlanması için ciddi şekilde yetersiz olduğunu iddia etmiş ve Hükümet buna karşı çıkmamıştır. Bu koşullar altında başvuru sahibi, aylarca yatak ve kilitli dolap dışında hiç eşya olmayan aşırı kalabalık koğuşunda fiilen kapalı kalmıştır. Ayrıca, başvuru sahibince, Hükümet tarafından sunulan fotoğraflarda görülen sınırlı spor aletlerinin, başvuranın alıkonulduğu süre boyunca bulunmadığı iddia edilmiş ve bu, Hükümet tarafından inkar edilmemiştir. Mahkeme, başvuru sahibinin hukuka aykırı alıkonulması ve bunun belirli olmayan süresinin neden olabileceği olası endişe-sıkıntıyla birleşen yukarıdaki bulguların, alıkonulma koşullarının, alıkonulanın, alıkonulmanın doğasında olan elem-üzüntünün kaçınılmaz seviyesini aşan şekilde sıkıntısına neden olduğu ve 3. madde ile yasaklanan küçük düşürücü muamelenin eşiğine ulaşıldığı sonucuna varmak için yeterli olduğunu gözetir. İşbu nedenle başvuru sahibinin alıkonulma koşullarıyla ilgili diğer iddialarının incelenmesine gerek *duyulmamaktadır. Mahkeme, yine de, Kumkapı Geri Gönderme Merkezinde alıkonulduğu süreçte başvuru sahibinin tüberküloza yakalandığına dair kesin delil olmamasına rağmen, aşırı kalabalığın, alıkonulma yerinde düzenli egzersiz ve hijyen olmaması ile birleştiğinde, CPT'nin defalarca işaret ettiği üzere, ulusal otoritelerin önleme yükümlülüğü bulunduğu bulaşıcı hastalıkların yayılmasına yol açabileceğini vurgulamak ister (*örn*., bkz. paragraf 27). Bu bilgiler ışığında, başvuranın Kumkapı Geri Gönderme Merkezinde alıkonulmasının maddi koşullarından kaynaklı olarak Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlali söz konusudur."*

131. AİHM yine İstanbul Geri Gönderme Merkezine ilişkin **Asalya/Türkiye kararında**, ulusal güvenlik nedeniyle Türkiye'den sınır dışı edilmesi söz konusu olan başvurucu, sınır dışı işlemi gerçekleştirilene kadar Kumkapı Yabancı Kabul ve Barınma Merkezi'ne yerleştirilmiştir. Asalya, AİHS madde 3'e dayanarak Kumkapı Merkezi'ndeki gözaltı/tutukluluk koşulları bakımından, özellikle kendisi gibi tekerlekli sandalyeye bağlı kişiler yönünden yetersiz koşullar – asansör ve engelli tuvaleti olmayışı – dolayısıyla şikâyette bulunmuştur. Başvurucu ayrıca gözaltının/tutukluluğun hukukiliği açısından da, AİHS madde 5/1, 5/4 ve 5/5'e dayanarak muhtelif şikâyetlerde bulunmuştur. Mahkeme, başvurucunun Kumkapı Merkezi'ndeki gözaltı/tutukluluk koşullarının, masada uyumak ve bir yabancının yardımı olmaksızın tuvaleti kullanamaması gibi, insan onuruna aykırı olduğunu ve nispeten kısa bir süre (12 ve 18 Ağustos 2009 tarihleri arasında) için de olsa gözaltının/tutukluluğun keyfiliğinin, manevi ıstırabını şiddetlendirdiğini tespit etmiştir. Bire karşı altı oyla Mahkeme, başvurucunun AİHS'nin 3.maddesine aykırı biçimde küçük düşürücü muameleye maruz kaldığı görüşüne varmıştır.

132. AİHM'in **Kurkaev/Türkiye kararında** başvurucu, İstanbul Geri Gönderme Merkezi açılmadan önce, 23 Haziran 2004 tarihinde, İstanbul'da gerçekleştirilen NATO zirvesi için alınan güvenlik tedbirleri kapsamında, İstanbul Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şubesinde görevli polis memurları tarafından başka kişilerle birlikte gözaltına alınmıştır. Başvurucu, 25 Haziran 2004 tarihinde, sınır dışı edilmek üzere İstanbul Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesine götürülmüş ve 5683 No.lu Kanun'un 23. maddesi uyarınca, sınır dışı işlemleri sonlanıncaya kadar İstanbul Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesi'nde tutulmaya devam edilmiştir. Başvurucu, İstanbul Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesinde, hiç penceresi olmayan, dolayısıyla da günışığı almayan

çok kalabalık bir odada doksanbir gün boyunca tutulduğunu iddia etmiştir. Başvurucu, sayıları 100 ila 200 arasında değişen sığınmacılar için odada otuz sekiz yatak bulunduğunu ileri sürmüştür. Sığınmacı sayısının çok fazla olması nedeniyle, başvurucu, birçok kez çarşafsız ve battaniyesiz bir şekilde yerde yatmak zorunda bırakılmıştır. Yabancılar Şubesinde tutulduğu süre boyunca açık havaya çıkmasına izin verilmemiştir. Hijyen koşullarının çok kötü olduğunu ve en az yüz sığınmacıya hizmet veren üç tuvalet ve iki duşun bulunduğunu ileri süren başvurucu, yemeğin yeterli olmadığını, her gün aynı yemeğin çıktığını belirtmiştir. Başvurucu, iddialarını desteklemek üzere, tesisin krokisini sunmuş ve Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi'nin (CPT) raporlarına atıfta bulunmuştur. AİHM, AİHS organlarının içtihadına göre, kötü muamelenin 3. madde kapsamına girebilmesi için asgari düzeyde şiddet içermesi gerektiğini yineler. Aynı durum, söz konusu onur kırıcı muamele için de geçerlidir. Asgari düzeyde şiddet kavramının değerlendirilmesi ise görecelidir ve muamelenin süresi, fiziksel ve ruhsal etkileri, bazı durumlarda ise mağdurun cinsiyeti, yaşı ve sağlık durumu gibi davanın tüm koşullarına bağlı olarak değişir. Bu bağlamda, aşırı kalabalık, ısınma, sağlık, uyku, yemek, dinlenme ve dış dünyayla iletişime yönelik hizmetlerin yetersizliği, insanlık dışı ya da onur kırıcı muameleyle eşdeğer olabilir. Tutukluluk koşulları değerlendirilirken, söz konusu koşulların kümülatif etkileri ve başvuranın öne sürdüğü iddialar göz önüne alınmalıdır. Başvurucunun kendi isteği dışında devlet denetimindeki bir merkezde tutulduğu hususu göz önüne alınacak olursa, söz konusu merkezdeki fiziki koşulların AİHS'nin 3. maddesinde öngörülen şartlara uygun olması gerekir. AİHM, yukarıda anlatılanlar ışığında, başvurucunun İstanbul Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesindeki tutukluluk koşullarının, özellikle de aşırı kalabalığın, uyuma konusundaki sıkıntıların, açık havaya çıkmasına izin verilmemesinin ve çok uzun süre boyunca bu koşullar altında tutulmasının AİHS'nin 3. maddesi kapsamındaki şiddet sınırını aştığı ve onur kırıcı muamele anlamına geldiği kanaatindedir. Bu nedenle, AİHM, söz konusu maddenin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

133. AİHM'in, Adana Geri Gönderme Merkezinde tutulan bir başvurucuya ilişkin **Charahili/Türkiye kararında,** Tunus vatandaşı Malek Charahili tutuksuz yargılanmasına ilişkin 12 Nisan 2007 tarihli kararın ardından Adana'da bulunan Fatih Polis Karakoluna gönderilmiş, burada 19 ay 26 gün tutulduğunu, kaldığı odanın kirli olduğunu ve bodrum katta olması nedeniyle ciddi havasızlık sorunu olduğunu, odanın 12 m^2 genişliğe sahip olduğunu ve 10 kişinin kalacağı şekilde düzenlendiğini, ancak bazen aynı anda 25 kişinin odada tutulduğunu, dolayısıyla bir yatağın 2-3 kişi tarafından paylaşıldığını ifade etmiştir. Başvurucu, karakolun avlusuna sadece iki defa çıkma imkânı bulduğunu iddia etmiştir. AİHM, AİHS'nin 3. maddesine göre devletin gözaltında/tutuklu bulunan şahısların insanlık onuruna saygıyla uyumlu şekilde tutulmasını ve tedbirin infaz şeklinin tutulu şahsı, gözaltı/tutukluluğun yapısında var olan, önlenemez sıkıntı düzeyini aşan yoğunlukta stres ve ıstıraba tabi tutmamasını ve şahsın sağlık ve esenliğinin yeterince korunmasını sağlamaya zorunlu olduğunu hatırlatır. Gözaltı/tutukluluk koşulları değerlendirilirken söz konusu koşulların kümülatif etkileri ve gözaltı/tutukluluğun süresi göz önünde bulundurulmalıdır. Somut davada AİHM öncelikle başvurucunun Kırklareli Yabancılar Kabul ve Barındırma Merkezine naklinden önce, 12 Nisan 2007 – 7 Kasım 2008 tarihleri arasında, yani neredeyse 20 ay süre ile bir Polis Karakolunun bodrum katında tutulduğunu ayrıca Hükümetin Fatih Polis Karakolunun bodrum katı-

nın sıradan bir polis nezarethanesi olmayıp yabancı uyruklu şahısların tutulması için düzenlenmiş bir "misafirhane" olduğunu iddia ettiğini gözlemler. Ancak savunmacı Hükümet, oradaki yaşam koşullarına ilişkin ifadelerini desteklemek üzere belgeye dayalı deliller sunmamış, böylelikle karakolun bodrum katının binanın geri kalanından farklı olduğu iddiasını kanıtlayamamıştır. Bu nedenle AİHM başvurucunun, şahısların CMK'nın ilgili hükümleri uyarınca en fazla dört gün gözaltında tutulabilmesi için düzenlenmiş sıradan bir polis nezarethanesinde yaklaşık 20 ay tutulduğunu kabul etmektedir. Özellikle karakolda tutulduğu aşırı uzun süre dikkate alındığında AİHM, karakolun bodrum katındaki gözaltı koşullarının AİHS'in 3. maddesine aykırı olarak aşağılayıcı bir muamele teşkil ettiği kanaatindedir.

134. AİHM'in **Tehrani ve diğerleri/Türkiye kararında,** kendisinin ve ailesinin onaltı yıl önce BMMYK tarafından Finlandiya'ya yerleştirildiklerini belirten başvurucu Tehrani, daha sonra görevli olarak Irak'a dönmüş ve görevini tamamladıktan sonra Finlandiya'ya dönmeye çalışırken Türk makamlarınca yakalanmıştır. AİHM, daha önceki davalarda, tutuklu bir kimsenin, sırf tutuklandığı için, AİHS'in teminat altına aldığı haklarını kaybetmeyeceğini vurgulamıştır. Aksine, gözaltındaki kişiler savunmasız olup, makamlar ise bu kişileri korumakla görevlidir. AİHS'nin 3. maddesi kapsamında, Devlet, kişileri, insanlık onuruyla bağdaşan koşullarda tutuklu tutmalı, alınan tedbirlerin infaz edilme usul ve yöntemlerinin, kişiyi tutukluluğun doğasında var olan kaçınılmaz ıstırap düzeyini aşacak şiddette bir sıkıntı veya zorluğa maruz bırakmamasını temin etmeli, hapsetmenin uygulamaya ilişkin gereklilikleri göz önünde bulundurulduğunda, tutuklunun sağlığının yanı sıra esenliğini de yeterli bir şekilde sağlamalıdır. AİHM, tutukluluk koşullarıyla ilgili ve başvuranların 3 metrekarelik kişisel alanları bulunan önceki davalarda, insan sayısının, AİHS'nin 3. maddesinin ihlal edildiğinin tespit edilmesini haklı çıkaracak ölçüde aşırı olduğu kanısına varmıştır. Buna göre hapishane hücrelerinin alanlarının aşırı küçük olması, tutukluluk koşullarının, 3. madde bakımından "onur kırıcı" olup olmadığının belirlenmesinde göz önünde bulundurulacak önemli bir özelliktir.

135. AİHM'in **Abdolkhani ve Karimnia/Türkiye kararında**; başvurucular, 21 Haziran 2008'de, Muş Gökyazı Jandarma Karakolunda görevli jandarmalar tarafından trafik kontrol noktasında sahte pasaportla yakalanmışlar ve 21 Haziran 2008'de jandarmaya ifade vermişlerdir. Başvuranlar, İran hükümetinin politikalarına karşı olmaları nedeniyle İran'a geri dönmeleri halinde idam edileceklerini, Irak'ta da yaşamlarının tehlike altında olduğunu ifade etmişlerdir. Başvuranlar daha sonra Muş Hasköy Emniyet Müdürlüğünün Yabancılar Şubesine yerleştirilmiştir. 26 Eylül 2008 tarihine kadar Muş Hasköy Emniyet Müdürlüğünde tutulmuş, bu tarihte Kırklareli Yabancı Kabul ve Barınma Merkezine gönderilmişlerdir. AİHM, AİHS'in 5. maddesinin, bir temel insan hakkı olan, bireyin, özgürlüğüne devlet tarafından keyfi olarak müdahale edilmesine karşı korunmasını güvence altına aldığını hatırlatır. AİHS'in 5/1 maddesinin (a) ila (f) bentlerinde, bireylerin özgürlüklerinden mahrum bırakılmalarına izin verildiği durumların ayrıntılı bir listesi yer almakta ve özgürlükten mahrum bırakmanın bu durumlardan birine girmemesi halinde kanuna uygun olmayacağı belirtilmektedir. 5/1 maddesinin (f) bendinde belirtilen istisna, devletin yabancıların özgürlüğünü göçmen kontrolü kapsamında denetim altında tutmasına izin vermektedir. Ancak söz konusu işlemler gerekli titizlik gösterilmeden yapılıyorsa, tutukluluk 5/1 maddesinin (f) bendine

göre izin verilebilir olmaktan çıkacaktır. Özgürlükten yoksun bırakma ayrıca "yasalara uygun" olmalıdır. Yasayla öngörülen bir usulün takip edilip edilmediği hususunu içerir şekilde, tutukluluğun "yasaya uygunluğu" hususunun söz konusu olduğu durumlarda, AİHS esas olarak ulusal hukuka atıfta bulunur ve ulusal hukukun esasa ve usule ilişkin kurallarına uyma zorunluluğunu getirir. Buna ek olarak, özgürlükten yoksun bırakmanın her halde 5. maddenin amacıyla – bireyi keyfi uygulamalardan korumak amacıyla – uyumlu olması gerektiğini öne sürer. AİHS'nin 5/1 maddesi, özgürlükten yoksun bırakmanın "yasayla öngörülen bir usule uygun olarak" gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtirken, özellikle, yakalama veya tutuklamanın iç hukukta yasal dayanağı olmasını gerektirir. Ancak, bu sözler, sadece iç hukukla ilgili değildir. Aynı zamanda, yasanın niteliğine ilişkin olup, yasanın AİHS'nin tüm maddelerinin özünde var olan hukukun üstünlüğü ilkesi ile uyumlu olmasını gerektirir. Özetle, sınır dışı amacıyla tutukluluk kararı verme ve tutukluluk süresini uzatma ve böyle bir tutukluluk için süre koymaya ilişkin usulü belirleyen açık yasal hükümlerin yokluğunda, başvuranların maruz kaldığı özgürlükten yoksun bırakma, keyfiliğe karşı yeterince korunmamıştır Ulusal sistem başvuranları keyfi tutuklamaya karşı koruyamamıştır ve dolayısıyla tutuklulukları AİHS' nin 5. maddesi açısından "yasaya uygun" olarak değerlendirilemez.

136. AİHM, **Abdolkhani ve Karimnia/Türkiye (No.2) kararında** ise başvurucuların Muş Hasköy Emniyet Müdürlüğünün Yabancılar Şubesindeki gözaltı koşullarının Sözleşme'nin 3.maddesini (kötü muamele yasağını) ihlal ettiğine karar vermiştir.

B. TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Raporu

137. TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu adına 2012 yılı Mayıs ayında Kumkapı Geri Gönderme Merkezine resmi bir ziyaret gerçekleştirilmiştir. Ziyaret önceden planlanmış ve haber verilmiş olmasına karşın, ziyaret sonrasında yazılan raporda, Merkez kapasitesinin 300 kişi olduğu bildirildiği (sayfa 13), inceleme sırasında Merkezde 291 erkek, 97 kadın ve 7 çocuk bulunduğu (toplamı hatalı olarak 325 verilmiş ise de toplam 395 kişinin tutulduğu anlaşılmaktadır) bilgisi verilmiştir. Raporda, tutulanların havalandırmaya çıkarılmaması eleştirilmiştir. Raporda; "*Merkezde herhangi bir suç şüphesiyle yakalanıp sınır dışı edilene kadar tutulan kişiler barındırıldığından ve bu kişilerin havalandırmaya çıkarılması halinde kaçma şüphesi olacağından dolayı yasa dışı göçmenlerin havalandırılma imkanı sunulmayan bir yerde barındırılması uygun görülmemiştir. Bu itibarla Merkezin şehir dışında daha sakin ve geniş bir alana taşınmasının uygun olacağı düşünülmektedir. Merkezin sağlık biriminde haftada bir gün hizmet veren doktor aracılığıyla sağlık hizmetleri verildiği bilgisi edinilmiştir. Bunun yasa dışı göçmenlerin sağlık sorunlarını* çözmede yetersiz olduğu düşünülmekte olup, en azından Kırklareli ve İstanbul'da yer alan *geri gönderme merkezlerindeki gibi haftanın her günü acil durumlarda müdahale edecek bir sağlık görevlisinin görevlendirilmesinin gerektiği düşünülmektedir*" ifadelerine yer verilmiştir[19]

19 Bkz. Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 10 Ekim 2012 tarihli toplantıda kabul edilen *"Edirne, İstanbul ve Kırklareli illerinde bulunan Geri Gönderme Merkezleri Hakkında İnceleme Raporu"*, 24. Dönem, 3. Yasama Yılı, 2012. (Kısaca "TBBM 2012 Raporu")

C. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserinin Tespitleri

138. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserinin, "Siyasi sığınmacıların ve mültecilerin insan hakları" konusunda 28 Haziran 2009 ile 3 Temmuz 2009 tarihleri arasında gerçekleştirdiği Türkiye ziyareti sonrası hazırlanan raporun[20] 60. paragraf**ında** Komiser aşağıdaki tespit ve tavsiyelerde bulunmuştur.

Alıkoyma tesisleri genellikle fazla kalabalık, kirli ve sıklıkla sıcak sudan yoksun ve böcekle doluydu. Alıkonulmuş kişilerin temel ihtiyaçları sağlanmadığı gibi bu kişiler tuvalet malzemeleri ve ekstra yiyeceği, fahiş bir fiyatla almak zorundaydılar. Yemekler genellikle nitelik olarak zayıf ve yetersizdi, güvenli içme suyuna erişim ise ücretsiz değildi. Çoğu alıkonulan deri enfeksiyonundan muzdaripti. Tıbbi yardım çoğunlukla reddedilmekte, kimi zaman ücret karşılığı sunulmaktaydı ve tercüman bulunması çok zordu. Genel olarak egzersiz ve açık hava etkinlikleri gibi anlamlı etkinlikler mevcut değildi. Tesislerdeki kamu telefonlarının aşırı pahalı olması, sayısının yetersiz olması, mahremiyet olmaması, dışarıdan arama alınamaması, STK'lar, avukatlar ve BM Mülteciler Yüksek Komiserliği dâhil ziyaretçi erişiminin minimumda tutulması nedeniyle dışarıyla iletişim sert şekilde kısıtlanmıştı. Ayrıca diğer mülteciler yalnızca 50 TL vermek zorundayken, polisin uydu kentlere nakledilmek üzere serbest bırakılmak için, mültecilerden makbuz düzenlemeksizin kişi başı 100-150 dolar topladığına dair söylentiler bulunmaktadır.

D. BM Göçmenlerin İnsan Hakları Özel Raportörünün Tespit ve Tavsiyeleri

139. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi Göçmenlerin İnsan Hakları Özel Raportörü François Crépeau, 25–29 Haziran 2012 tarihleri arasında Türkiye'yi ziyaretinde Merkezdeki tutulma koşullar**ın**da "*aşırı yığılma, gıda ve hijyen yetersizliği ve sağlık hizmetlerine erişememe*" gibi sorunları tespit etmiştir.[21] Özel Raportör, Kumkapı Geri Gönderme Merkezinin koşulları hakkında aşağıdaki tespitleri yapmıştır:

> "Özel Raportör, alıkonulma koşulları, yasal koruma ve göçmenlere yönelik muamele kadar ulusal ve uluslararası kuruluşlarca yapılacak bağımsız izlemenin eksikliğinden büyük endişe duymaktadır. Özel Raportör, geri gönderme merkezleri personelinin, koruma kadar gözaltı koşullarıyla ilgili olarak, özgürlüğünden alıkonulmuş kişilerin hakları ve bu kişilere muameleye ilişkin uluslararası insan hakları standartları ve ilkeleri konusunda yetersiz eğitim ve duyarlılığından ayrıca endişe duymaktadır.
>
> Özel Raportör ayrıca geri gönderme merkezlerinin koşulları konusundaki rahatsızlığını korumaktadır*; çocuklar dâhil alıkonulanlar genellikle odalarında ya da koğuşlarında kilitlenmiş durumdadırlar ve açık hava-dış alanlara erişimleri ya yasaklanmış ya da oldukça kısıtlanmış durumdadır. Yığılma ve temiz olmayan koşullar, yetersiz gıda dâhil, önemli endişe alanlarıdır."*

20 Bkz. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Thomas Hammarberg'in 28 Haziran-3 Temmuz 2009 tarihleri arasında Türkiye'yi ziyaretini müteakiben hazırladığı Rapor (CommDH(2009)31, Strasbourg, 1 Ekim 2009 https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1599629&Site=CommDH&BackColorInternet=FEC65B&BackColor Intranet=FEC65B&BackColorLogged=FFC679

21 *"Report by the Special Rapporteur on the Human Rights of Migrants, François Crépeau,* Mission to Turkey (25–29 June 2012)." A/HRC/23/46/Add.2 17 April 2013.

VI. İNCELEME ve ZİYARET BULGULARININ İNSAN HAKLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

140. İstanbul Geri Gönderme Merkezinde bireylerin asgari insan hakları standartlarının yerine getirilmediği, güvenlik gerekçesiyle kişilerin bahçeye dahi çıkışına izin verilmediği iddiası yerinde görülmüştür. CPT' ye göre, tüm alıkonulanlar, ceza olarak hücreye mahkum olanlar dahi, hücrelerindeki maddi koşulların ne kadar iyi olduğundan bağımsız olarak, açık havada her gün en az bir saat egzersiz yapma hakkına sahiptir (*bkz. CPT standartları doküman no. CPT/Inf/E (2002) 1Rev. 2013, § 48).* Uygulamada cezaevlerinde bu hükme riayet edilmektedir. Ancak geri gönderme merkezinde yapılan inceleme neticesinde Merkezde tutulanların bu haklarını kullanamadıkları tespit edilmiştir.

141. Geri gönderme merkezindeki mevcut şartlar (aşırı kalabalık odalar, açık havaya çıkarılmama, egzersiz imkânı olmaması, doktor bulunmaması vs.) dikkate alındığında, İstanbul Geri Gönderme Merkezinin fiziki koşullarının yetersiz olduğu, havalandırma, sağlık ve psikolojik destek hizmetlerinin gerekli şekilde sağlanamadığı tespit edilmiştir. Geri gönderme merkezinde tutulan kişilerin aşırı kalabalık ve havasız koğuşlarda, sağlık, temizlik, uyku, yemek, dinlenme ve dış dünyayla iletişime yönelik hizmetlerden yeteri kadar faydalanamayarak tutulması, durumlarının tamamı birlikte değerlendirildiğinde "insanlık dışı ya da onur kırıcı muamele"yle eşdeğer olabileceğine ilişkin AİHM içtihadı[22] doğrultusunda Sözleşmenin 3. maddesinin ihlali sonucunu doğuracaktır.

142. 18.12.2002 tarihinde kabul edilen OPCAT (Optional Protocol to the Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) ile özgürlüğünden yoksun kılınan kişilerin alıkonuldukları yerlere bağımsız uluslararası ve ulusal organlar tarafından gerçekleştirilecek düzenli bir ziyaret sistemi kurulmuştur. Türkiye, her türlü alıkoyma yerinin düzenli ziyaretler yoluyla denetlenmesine ilişkin "İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek İhtiyari Protokol"ü 14 Eylül 2005'te imzalamış, 23/02/2011 tarihli ve 6167 sayılı Kanunla onaylanmasını uygun bulmuş ve 15/06/2011 tarihli ve 2011/1962 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylamıştır. Onay süreci 27 Eylül 2011 tarihinde tamamlanmıştır. Bu Protokole göre; her bir taraf devletin, ulusal düzeyde, işkence ve diğer zalimane, gayriinsani veya küçültücü muamele veya cezanın önlenmesi için bir ya da birden çok ulusal önleme mekanizması kuracağı taahhüt edilmiştir.

143. Söz konusu taahhüt kapsamında, Bakanlar Kurulunun, 28.01.2014 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 09.12.2013 tarihli kararıyla, Türkiye İnsan Hakları Kurumu, "İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne

22 Bkz: Dougoz/Greece, no. 40907/98; Kurkaev/Turkey, Charahili/Turkey, Abdolkhani ve Karimnia/Turkey (No.2)

Ek İhtiyari Protokol"de (OPCAT) öngörülen görevleri yerine getirmek ve yetkileri kullanmak üzere ulusal önleme mekanizması olarak belirlenmiştir.

144. Protokol gereğince yalnızca cezaevleri değil, tüm alıkonulma yerlerine ziyaret konusudur ve Protokol'ün, ulusal önleme mekanizmasının kurulmasında insan haklarının geliştirilmesi ve korunması için ulusal kurumların statüsüne dair ilkelerin (Paris Prensipleri) gözetilmesi gerektiğini ifade eden 18. maddesinin 4. paragrafı gereğince özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin maruz kalabileceği diğer ilgili insan hakları ihlallerinin de (tıbbı yardım hakkı, dışarıdan ziyaretçi kabul edebilme hakkı, yeterli beslenme hakkı vb.) dikkate alınması, işin doğası gereğidir.

145. Türkiye İnsan Hakları Kurulu üyeleri ve TİHK uzmanları tarafından, ziyaret edilen pek çok cezaevi bulunmaktadır. Yapılan incelemelerde Türkiye'de cezaevlerinin genel şartları konusunda halen sorunlar olmakla birlikte önemli bir mesafe kaydedildiği gözlemlenmiştir. İstanbul Geri Gönderme Merkezindeki şartların iyileştirilmesinin ise acil ve zorunlu hale geldiği görülmüştür. Nitekim AİHM, İstanbul Geri Gönderme Merkezindeki kalış şartlarının, Sözleşme'nin 3. maddesini ihlal edecek düzeyde olduğunu değişik kararlarında tespit etmiştir. AİHM içtihadına göre, kötü muamelenin 3. madde kapsamına girebilmesi için asgari düzeyde şiddet aranmaktadır. Bu bağlamda, aşırı kalabalık, ısınma, sağlık, uyku, yemek, dinlenme ve dış dünyayla iletişime yönelik hizmetlerin yetersizliğini insanlık dışı ya da onur kırıcı muameleyle eşdeğer görmektedir.

146. AİHM'in Türkiye'deki cezaevi şartlarına ilişkin son dönemlerdeki başvurularda 3. maddenin ihlalini tespit etmediği gerçeği, İstanbul Geri Gönderme Merkezindeki sorunların ne derece acil olarak çözülmesi gerektiğini göstermektedir.

147. Cezaevlerinde bulunan tutuklu ve hükümlüler, ne kadar süre ile burada kalacakları ve neden burada bulundukları bilgisine sahiptir. Tutuklu ve hükümlülerin, her gün açık havaya çıkma imkânı mevcuttur. Cezaevlerinde bulunanlar nevresim ve yastık olmaması, çamaşırlarının kendilerince elde yıkanması ya da tahtakurularından kurtulma amaçlı ranzalara pet şişe bağlanması noktasına gelecek kadar zor şartlar içinde değildir.

148. İstanbul Geri Gönderme Merkezindeki koşulların standartların altında olması, sadece fiziki/maddi imkânsızlıklardan kaynaklanmamakta; aynı zamanda yönetim anlayışı ve tutulan insanlara yönelik bakış açısıyla da ilgili bulunmaktadır. Bu noktada, emniyet hizmetleri sınıfından olan idarecilerin okul ve meslek hayatlarında aldıkları eğitimin sonucu olarak, öncelikle toplumu koruma ve güvenlik kaygısıyla hareket ettiklerini ve tutulanların haklarını ikincil derecede gördüklerini söylemek mümkündür.

VII. ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

İstanbul Geri Gönderme Merkezinde tutulanların sorunlarının çözümü ve asgari yaşam standartlarının sağlanması için aşağıda başlıklar halinde sıralanan çözüm önerilerinin hayata geçirilmesine ihtiyaç olduğu sonucuna varılmıştır.

A. Bina Acilen Değiştirilmelidir

1. İstanbul Geri Gönderme Merkezi, 300 veya üzerinde kişinin kalması için uygun nitelikte değildir. Yeni bir binaya taşınma çalışmaları hızlandırılmalıdır.

B. Bina Değiştirilinceye Kadar Ek Hizmet Binası Açılmalıdır

2. Bina değiştirilinceye kadar geçecek süre içinde ek hizmet binası açılmalı ve mevcut binada idareye ayrılan birimlerin büyük kısmı, Merkezde tutulan kişilere tahsis edilmelidir.

3. İltica başvurusunda bulunanların kural olarak idari gözetim altında bulundurulmalarına gerek olmadığından, bu kişiler, başvuruları açıklığa kavuşturuluncaya kadar geri gönderme merkezlerinde değil, ayrı bir barınma evinde tutulmalıdır.

C. Binada Tutulanlara Açık Havaya Çıkma İmkânı Sağlanmalıdır

4. Merkezde tutulan kişilerin düzenli olarak açık havaya/bahçeye çıkabilmesi sağlanmalıdır.

5. Bahçe, Merkeze gelen araçları alabilecek ve alıkonanların temiz havaya çıkmasını sağlayacak şekilde tel örgüyle bölünmelidir.

Ç. Denetim Sağlanmalıdır

6. Geri Gönderme Merkezlerine ilişkin denetleme mekanizması kurulmalıdır.

7. İltica ve göç alanında uzman sivil toplum kuruluşlarının geri gönderme merkezlerinde danışmanlık hizmetleri sağlamasına imkân verilmelidir.

D. Engelliler İçin Özel Düzenleme Gerçekleştirilmelidir

8. AİHM'in Asalya/Türkiye kararının gerekleri yerine getirilmeli ve başka bir binaya geçilinceye kadar Merkezde kalabilecek olan engelli ve özel ihtiyaç sahibi bireyler için gerekli fiziki şartlar ve psiko-sosyal ortam sağlanmalıdır.

E. Hijyen Sorunu Çözülmelidir

9. Merkezde ayda bir genel temizlik ve ilaçlama belediye tarafından sağlanmalıdır.

10. Merkezde tutulan kişilerin kişisel temizlikleri için, kadın ve erkekler için ayrı ayrı temizlik malzemeleri ve jetonlu bir çamaşır makinesi tahsis edilmelidir.

11. Sigara içilmesi için güvenlik açısından arındırılmış bir alan ayrılmalı, yangın detektörü ve benzeri etkin önlemler alınmalıdır. En azından koğuşlarda sigara içilmesi engellenmelidir

F. Sağlık Hizmetleri Yeniden Düzenlenmelidir

12. Merkeze giriş testleri kapsamında kan testleri ile yetinilmeyip, tüberküloz ve diğer hava yolu ile geçen bulaşıcı hastalıkların tespit ve tedavisi için gerekli girişimler yapılmalıdır.

13. Merkeze girişte ayrıntılı bir sağlık muayenesi yapılmalı ve "bulaşıcı hastalıklara sahip kişiler", karantina yönünden doktor tarafından değerlendirilmelidir.

14. Özel ihtiyaç sahibi kişilerin (hamile, hasta, çocuk gibi) durumlarına özen gösterilmeli ve ihtiyaçları sağlanmalıdır.

15. Sağlık Bakanlığı tarafından Merkezde sürekli bir doktor ve yedi gün yirmidört saat hazır bulunacak yardımcı sağlık personeli istihdam edilmelidir. Bu durum sağlanana dek, haftanın üç günü hizmet alımı yoluyla doktor görevlendirilmesi sağlanmalıdır.

16. Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı arasında imzalanmış olan Protokol'ün[23] gerekleri yerine getirilmeli; ayrıca geri gönderme merkezlerinde çalışan doktor ve sağlık çalışanlarına ek ödeme yapılmalıdır.

G. Merkezde Tutulanlara Bilgilendirme Yapılmalıdır

17. Merkezde tutulan herkese yasal hakları ve başvurabileceği idari ve yargısal makamlar konusunda, anlayacakları bir dilde, gerekli bilgilendirme yapılmalıdır.

18. Merkeze gelenlere, sahip oldukları haklara ve gerektiğinde ulaşabilecekleri baro ve sivil toplum kuruluşlarına ilişkin bilgilendirici broşürler imza karşılığı verilmelidir.

19. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanacak iltica ve göç konusundaki kapsamlı broşürler, hastanelerdeki hasta haklarına ilişkin benzeri bilgilendirmeler gibi, koğuş duvarlarına asılmalıdır.

23 Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetim, Dış Koruma, Hükümlü ve Tutukluların Sevk ve Nakilleri İle Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Protokol

20. Sivil toplum kuruluşlarının, Merkezde tutulanlara ulaşmalarına imkân sağlanmalıdır.

21. Tercüme hizmeti, devletin ya da sivil toplum örgütlerinin sunduğu eğitimli ve güvenilir tercümanlar aracılığı ile verilmeli ve bu konuda gerekli tedbirler alınmalıdır.

Ğ. İletişim İmkânları Sağlanmalıdır

22. Merkezde tutulanların kamerasız cep telefonlarını kullanmalarına izin verilmelidir.

23. Umumi telefonlar ortak alanlardan kaldırılarak, mahremiyeti sağlayacak özel kabinlere yerleştirilmeli ve sayısı arttırılmalıdır.

24. Merkezde tutulanlara dışarıdan aramalara imkân sağlayacak telefonlar sağlanmalıdır.

25. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 59. maddesinin "Geri gönderme merkezlerinde yabancıya; yakınlarına, notere, yasal temsilcisine ve avukatına erişme ve bunlarla g*örüşme yapabilme imkânı sağlanır*" hükmünde yer alan "yakınları" ibaresi, kişilerin yalnızca akrabalık bağı ile bağlı olduğu bireyler olarak yorumlanmamalı; idari gözetim altında olan kişilerin yetişkin bireyler olduğu hatırda tutularak, bu kişilerin "yakınım" olarak ifade ettiği bireylerle görüşmelerine, Kanun'un ilgili maddesi uyarınca izin verilmelidir.

H. Yönetim Yeniden Yapılandırılmalıdır

26. Geri Gönderme Merkezlerinin yönetimi, Göç İdaresi Genel Müdürlüğünce, alanın gerektirdiği disiplinlerden gelen kişilerce gerçekleştirilmelidir. Bu merkezlerin faaliyetleri, sadece emniyet görevlileri tarafından yürütülmemelidir.

27. İstanbul Geri Gönderme Merkezi çalışanlarına meslek içi eğitim verilmeli; buradaki görevliler, insan hakları, mülteci hakları, bulaşıcı hastalıklar, hijyen ve genel sağlık konularında bilgilendirilmeli ve çalışanlar için el kitapları hazırlanmalıdır.

VIII – SONUÇ

İstanbul Geri Gönderme Merkezi ile ilgili işbu raporda ortaya konulan tespitler doğrultusunda geliştirilen çözüm önerilerinin, ilgili bakanlık ve kamu kurumlarına tavsiye edilmesine, İnsan Hakları Kurulunun 06.11.2014 tarihli, 2014/29 sayılı toplantısında oybirliği ile karar verilmiştir.

Başkan
Hikmet TÜLEN

Üye
Abdurrahman EREN

Üye
Fatma BENLİ

Üye
İrfan GÜVEN

Üye
Levent KORKUT

Üye
Nihat BULUT

Üye
Selamet İLDAY

Üye
Yılmaz ENSAROĞLU

Üye
Yusuf Şevki HAKYEMEZ

TiHK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI KURUMU

www.tihk.gov.tr

www.SiTki.com.tr